

TAMPEREEN YLIOPISTO

Tuija-Leena Luoma

NOKIAN VESIKRIISI UUTISISSA

Syylistäminen Aamulehden uutisissa 30.11.2007–10.4.2008

Tiedotusopin pro gradu -tutkielma

Heinäkuu 2014

TAMPEREEN YLIOPISTO

Tiedotusopin laitos

LUOMA, TUIJA-LEENA: Nokian vesikriisi uutisissa

Pro gradu tutkielma, 61 s., 10 liites.
Tiedotusoppi

Heinäkuu 2014

Käsittelen pro gradu -tutkielmassani Nokian vesikriisin uutisointia Aamulehdessä 30.11.2007 ja 10.4.2008 välisenä aikana. Lähestyn uutisia syyllistämisen näkökulmasta. Tutkimusmenetelminäni toimivat sisällön erittely ja diskurssianalyysi.

Tarkastelen sitä, kuinka moni vesikriisiä käsittelevä uutinen on syyllistävä ja mitkä uutisissa esitetyt tahot asetetaan syyllisen rooliin ja mitkä tahot saavat syyttömän roolin. Luon katsauksen siihen, milloin syyllistäviä uutisia esiintyy. Määrällisen sisällön erittelyn avulla aineistosta erottamani syyllistäviä uutisia lähestyn analyysini toisessa vaiheessa diskurssianalyysin avulla. Tässä analyysivaiheessa tutkin, millaisilla keinoilla uutisissa luodaan syyllistävää vaikutelmaa.

Tutkimukseni mukaan Aamulehden vesikriisiuutisista 28 on syyllistäviä. Tämä vastaa 227 uutisen aineistossa hieman reilua 12 prosenttia uutisista. Yleisimmät syyllistetyt tahot ovat kaupunki, kaupungin hallinto, kaupunginjohtaja ja vesilaitos. Yleisimpiä syyttömiä tahoja ovat kaupunkilainen, lapsi, sairastunut, yrittäjä ja koulu. Syyllistäviä uutisia ilmestyi eniten joulukuun alkupuolella, jolloin julkaistiin puolet aineistossa esiintyvistä syyllistäivistä uutisista. Samana ajanjaksona ilmestyi myös eniten aihetta käsitteleviä uutisia. Joulukuun alussa julkaistiin noin kolmannes kaikista aineistoni uutisista.

Tyypillisimpiä aineistossa esiintyviä syyllistävää vaikutelmaa luovia keinoja ovat negatiivisten sanojen liittäminen kaupunkiin ja tiedotukseen, haastateltavien käyttö, uhrien esittäminen, toisto, sairastuneiden määrän korostaminen ja kaupunginjohtajan sekä vesilaitoksen johtajan esittäminen puolustelevinä ja selittelevinä.

Pääosin Aamulehden uutisointi osoittautui hyvin neutraaliksi, eikä syyllistämistä henkilöity kovin monessa uutisessa. Aamulehden voi luonnehtia hoitaneen uutisoinnin ammattitaitoisesti ja yleisöään palvellen.

Sisällysluettelo

1 Johdanto	4
1.1 Nokialaisten piinaviikot	5
1.2 Tutkimusmotiiveista	7
1.2.1 Objektiivisuuden myytti kietoutuu uutisiin	8
1.3 Tutkimuskysymykset	9
2 Tutkimuksen teoreettinen tausta	11
2.1 Syyttäminen on yhteisölle tyypillistä	11
2.2 Nykyjournalismi henkilöi kriisit	13
2.3 Kriiseistä luodaan tarinoita	15
2.4 Syyllistys voi syntyä tahattomasti	16
2.5 Uhrien käytöllä luodaan syyllisyyttä	18
2.6 Väärä tilannekuva pilasi kriisijohtamisen	20
2.7 Salailu pahentaa tilannetta	22
2.8 Kriisin varoitussignaalit tulkittiin väärin	24
2.9 Kriisin alkuvaiheen käsitykset istuvat lujassa	28
2.10 Toimintaympäristön merkit varoittavat kriisistä	30
3 Aineisto, aineiston keruu ja menetelmät	32
3.1 Menetelmä	33
3.2 Rajaukset	35
3.3 Uutisoinnin kulku Aamulehdessä	36
4 Uutisten analyysi	38
4.1 Syyllistävät ja ei-syyllistävät uutiset	38
4.2 Syyllistävyyden rakentuminen uutisissa	44
4.3 Tulokset kriisijournalismin kontekstissa	52
5 Loppupäätelmiä	57
Lähdeluettelo	59
Sähköiset lähteet	61
Lehtiartikkelit	61
Kirjallisuus	61
Liitteet	62
Tutkitut lehtijutut	62

1 Johdanto

Tutkimukseni kohteena on Nokialla vuoden 2007 marraskuun lopussa alkaneen vesikatastrofin käsittely Aamulehdessä. Määrällisen sisällön erittelyn keinoin pyrin selvittämään tutkimuksessani, luotiinko lehden uutisten otsikoissa ja ingresseissä kuvaa kriisin syyllisistä. Kiinnostukseni kohdistuu siihen, kuinka suuri osa vesikriisiuutisista lähestyi aihetta syyllistämisenäkökulmasta ja millaisia rooleja uutisissa annettiin lähteille. Tarkastelen tutkimuksessani, mitkä uutisotsikoissa ja ingresseissä esitetyt tahot saivat syyttömän roolin ja mitkä tahot asetettiin syyllisen asemaan. Selvitän, milloin uutisoinnissa esiintyy syyllistäviä uutisia.

Määrällisen sisällön erittelyn avulla erotan aineistostani syyllistävät uutiset, joita tarkastelen syvemmin analyysini toisessa vaiheessa. Tässä vaiheessa tutkin uutisia otsikoiden ja ingressien ohella leipätekstitasolla. Toisen analyysivaiheeni tutkimusmenetelmänä on diskurssianalyysi, jonka avulla selvitän, miten uutisissa luodaan syyllistävyyttä. Samalla luon lyhyen katsauksen siihen, miten vesikriisi eteni Nokialla ja miten sen eri vaiheita uutisoitiin Aamulehdessä.

Tutkimushypoteesini mukaisesti arvioin, että Aamulehden uutisissa on jonkin verran syyllistävyyttä, mutta uutisissa ei luoda selkeitä johtopäätöksiä siitä, kuka on syyllinen. Toisin sanottuna oletan, ettei mitään yksittäistä tahoa nosteta uutisissa yksinään syylliseksi.

Yleisemmällä tasolla tutkimukseni tavoitteena on pohtia sitä ristiriitaa, joka muodostuu uutisten objektiivisuuden vaatimuksesta ja syyllistävyyden, eli kantaa ottavan sisällön, esiintymisestä uutisissa. Palaan tähän pohdintaan luvuissa 1.2.1 ja 5. Tarkastelen tutkimuksessani syyllistävyyttä kriisiuutisissa. Tutkielmani keskiössä ei siis ole kriisijournalismin erittely. Käsitteenä kriisijournalismi on silti keskeinen tutkimuksessani, koska syyllistäminen liittyy kiinteästi kriisijournalismiin. Kriisijournalismi on yksi journalismin muoto, jolle on tyypillistä tuottaa syyllistäviä uutisia.

1.1 Nokialaisten piinaviikot

Vuonna 2007 Nokialla elettiin mustaakin mustempi joulukuu. Marraskuun viimeisellä viikolla kaupungin jätevedenpuhdistamolla tapahtunut virhe johti Nokian vesijohtoveden saastumiseen ja tuhansien nokialaisten sairastumiseen.

Nokian vesikriisin viestintää tutkinut Heidi Lavento toteaa artikkelissaan, että kriisin vuoksi sairastui yli 6000 ihmistä ja monelle yritykselle koitui taloudellisia menetyksiä. Kriisi ei rajautunut Nokian kuntaan, vaan vaikutukset heijastuivat kunnan ulkopuolellekin. On epäselvää, johtiko kriisi kahden nokialaisen kuolemaan.

(Lavento, 2009a, 6–8.)

Nokian kaupunkia ja vesilaitosta edustavien tahojen mukaan teknisen jäteveden sekoittuminen juomaveteen huomattiin vesilaitoksella vasta pari päivää sen jälkeen, kun jätevettä oli alkanut virrata puhtaan veden putkistoihin. Tietävästi teknistä vettä alkoi virrata vesijohtoveteen marraskuun 28. päivänä. Nokian kaupunki tiedotti vesiongelmistaan ensimmäisen kerran 30. marraskuuta. Tuolloin kaupunki kehotti sähköpostitse muun muassa nokialaisia päiväkoteja keittämään ruoanlaittoon ja juotavaksi tarkoitetun vesijohtoveden. Veden saastumisen todellinen syy ja tilanteen vakavuus ei ollut vielä kaupungin tiedossa, eikä kaupunki tiedottanut asukkaille veden keittokehotuksesta laajemmin. (Kriisin kulusta ks. esim. Aamulehti, 2011, A5.)

Tiedotusvälineissä ensimmäiset varoitukset Nokian vesijohtoveden saastumisesta esitettiin joulukuun 1. päivänä. Marraskuun 30. päivänä ainakin Aamulehdessä oli tosin jo uutinen veden poikkeavasta väristä, vaahtoamisesta ja hajusta. Tieto juomaveden saastumisesta kulki hitaasti, ja osa kaupunkilaisista käytti vettä normaalisti vielä 1. joulukuuta. Kaupunki alkoi tiedottaa veden pilaantumisesta aiempaa aktiivisemmin vasta joulukuun 1. päivänä, jolloin ympäri Nokiaa kiersi autoja, joista kuulutettiin veden käyttökelvottomuudesta. Samalla tiedotettiin myös, että kaupunki jakaa puhdasta vettä kaupunkilaisten käyttöön maksutta jakeluautoista. Myöhemmin veden jakelua varten pystytettiin eri puolille kaupunkia pysyviä vedenjakelupisteitä. Lisäksi pullotettua vettä jaettiin joka talouteen ovelta ovelle -periaatteella kahdesti kriisin aikana. Juomaveden puhdistaminen lukuisista bakteereista ja viruksista jatkui kevääseen 2008. Helmikuun 19. päivänä veden ilmoitettiin olevan jälleen juomakelpoista koko kaupungin alueella.

Lavennon artikkelin mukaan kunnallisten vesihuoltolaitosten jakama talousvesi aiheuttaa Suomessa vain harvoin laajoja epidemioita. Lavento kirjoittaa Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) tiedoista käyvän ilmi, että vesiepidemiat kohdistuvat useimmiten pieniin, alle 500 käyttäjälle vettä tuottaviin pohjavedenottamoihin. Hänen mukaansa ”THL:lle on vuosina 1998–2006 raportoitu 56 vesiepidemiaa, joissa on sairastunut yhteensä 16 800 ihmistä.” (Ema., 6.)

THL:n tietoihin peilattuna Nokian vesikriisiä voikin sairastuneiden suuren määrän vuoksi luonnehtia varsin laajaksi ja vakavaksi. Nokian kaupungin asukasmäärä vuodenvaihteessa 2007–2008 oli 30 485 (Väestörekisterikeskus, 2014), joten prosentuaalisesti tarkastellen hyvin suuri osa kaupunkilaisista sairastui. Kriisin vakavuutta lisää se seikka, että ainakin kahden iäkkään ihmisen epäiltiin kuolleen saastuneen veden vuoksi.

Kriisiä on käsitelty sekä käräjä- että hovioikeudessa. Vuonna 2011 asiaa puitiin Pirkanmaan käräjäoikeudessa, joka antoi ehdollisen tuomion venttiilin avanneelle jätevedenpuhdistamon hoitajalle. Puhdistamon hoitaja sai tuomion törkeästä yleisvaaran aiheuttamisesta ja yhdestä kuolemantuottamuksesta. Hän valitti tuomiosta hovioikeuteen. (Yle, 2013a.) Turun hovioikeus piti hänen tuomionsa ennallaan (Yle, 2013b). Aamulehden uutisen mukaan puhdistamon entistä hoitajaa epäiltiin kahdesta kuolemantuottamuksesta, mutta hän sai syytteen vain yhdestä tapauksesta.

Vesilaitoksen johtajana kriisin aikaan toiminut Juha Menonen sai syytteen tuottamuksellisesta virkavelvollisuuden rikkomisesta. Alemmalla tasolla ollut Nokian kaupungin virkamies oli epäiltynä tuottamuksellisesta virkavelvollisuuden rikkomisesta, mutta hän ei saanut syytettä. Puhdistamolla olleen laittoman, jäteveden ja juomaveden yhdistäneen ja kriisin aikana puretun yhdysputken asentajaa ei saatu selvitettyä esitutkinnassa. Putki oli asennettu parikymmentä vuotta ennen kriisiä. (Aamulehti, 2011, A5.) Karjalainen kertoo verkkouutisessaan, että oikeus hylkäsi vesilaitoksen johtajan syytteet (Karjalainen, 2012).

Kriisin aikana perustettiin tutkimusryhmä selvittämään kyselytutkimuksella kriisin jälkioireita ja psyykkisiä vaikutuksia (Aamulehti, 2011, A5). Pirkanmaan vesiepidemia -tutkimusryhmän lääkärit kokoontuvat yhä muutaman kerran vuodessa. Tulossa on tutkimus, joka seurasi henkistä hyvinvointia kriisialueella. Lisäksi toinen tutkimus seuraa muita terveyteen liittyviä oireita kuin vatsa- ja niveloireita. (Aamulehti, 2014, A6.)

Lavento kuvaa Nokian vesikriisiä viestinnän näkökulmasta mielenkiintoiseksi tapaukseksi kriisin laajuuden lisäksi myös siksi, että akuuttivaiheen jälkeen nokialaiset joutuivat usean kuukauden ajan elämään vedenkäyttörajoitteiden kanssa ja juoksuttamaan vettä vesijohtoverkoston puhdistamiseksi (Lavento, 2009a, 6).

1.2 Tutkimusmotiiveista

Vesikriisin mittavuus ja siihen liittyvät epäkohdat kunnallisessa päätöksenteossa sekä kriisin mahdolliset vaikutukset Nokian kaupungin imagoon tekevät aiheesta merkittävän tutkimuskohteen. Aihetta ovat toistaiseksi tutkineet esimerkiksi Salli Hakala, Heidi Lavento ja Hannele Seeck Kuntaliiton julkaisussa *Kriisijohtaminen ja viestintä. Tapaus Nokian vesikriisi*. Petri Kaukiainen on tehnyt kriisiin liittyvän pro gradu -tutkielman *Mielipiteesi, korkeintaan 160 merkkiä – Tekstiviestit osana sanomalehden sisältöä Nokian vesikriisissä* Helsingin yliopistossa. Pirkanmaan vesiepidemia -tutkimusryhmän jäsen, Tampereen yliopistollisen sairaalan infektio lääkäri Janne Laine on tutkinut kriisin aiheuttamia oireita ja tehnyt aiheesta väitöskirjan (Sydän-Hämeen Lehti, 2014).

Nokian vesikriisialueella vuoden 2007 helmikuusta toukokuuhun 2009 asti asuneena ja saastuneesta vedestä sairastuneena seurasin vesikriisin aikaan aktiivisesti Aamulehden kirjoittelua katastrofista. Omakohtaisten kokemusteni vuoksi vesikriisiuutisoinnin tutkimus kiinnostaa minua. Kokemusteni ansiosta tunnen aiheen uutisprosessin hyvin ja pystyn suhteuttamaan median kriisistä julkituomia seikkoja kriisin aikaiseen arkitodellisuuteeni. Samalla omakohtaisuus on tutkimukselleni myös haaste. Vielä muutamia vuosia sitten, kun kriisi oli varsin tuoreena muistissani, aiheeseen liittyvät jutut nostattivat minussa toisinaan vahvoja tunteita. Nyt, kun kriisin päättymisestä on kulunut noin kuusi vuotta ja Nokialta pois muutostani viitisen vuotta, uskon pystyväni tarkastelemaan Aamulehden vesikriisiuutisia neutraalisti. Valitsin tutkimuskohteekseni Aamulehden, koska lehti on minulle mediana hyvin tuttu. Olen seurannut Aamulehteä pienestä pitäen, sillä olen asunut lähes koko ikäni Pirkanmaalla. Tiedotusopin opintoni Tampereen yliopistossa ovat syventäneet ja monipuolistaneet näkökulmiani Aamulehdestä ja tuoneet lehteä minulle entistä tutummaksi.

Aamulehden tekee kiinnostavaksi tutkimuskohteeksi myös lehden keskeinen asema Pirkanmaalla. Lukijamääränsä ja levikkialueensa laajuuden perusteella Aamulehden voi määritellä Pirkanmaalla maakunnan keskeisimmäksi sanomalehdeksi. Omilla verkkosivuillaan Aamulehti määrittelee levikkialueekseen Tampereen markkina-alueen ja kertoo paperisen Aamulehden päivittäiseksi lukijamääräksi 270 000 suomalaista (Aamulehti, mediamyynti, 2014). Tutkimusaineistonani on paperinen Aamulehti, koska sekä tutkijana että toimittajana kiinnostukseni kohdistuu erityisesti painettuun suomalaiseen uutismediaan. Aamulehti soveltuu Nokian vesikriisiuutisoinnin tutkimiseen hyvin, koska pirkanmaalaisena mediana lehti uutisoi näytävästi ja pitkään keskeisellä levikkialueellaan, Tampereen naapurikunnassa sattuneesta katastrofista.

Vuonna 2007 alkaneen toimittajan urani aikana en ole työskennellyt Aamulehdessä enkä muissakaan Tampereen seudun medioissa. Koska minulla ei ole kytköksiä Aamulehden toimitukseen eikä Aamulehden kanssa samalla ydinlevikkialueella toimiviin, samoista yleisöistä kilpaileviin medioihin, miellän asemani tutkijana Aamulehteä kohtaan varsin neutraaliksi.

1.2.1 Objektiivisuuden myytti kietoutuu uutisiin

Olen valinnut tutkimuskohteekseni vesikriisistä laaditut uutiset, koska pidän tämän juttutyyppin tutkimista hedelmällisenä uutisia koskevan objektiivisuuden vaatimuksen vuoksi. Mieli-
pideaineistossa kantaa ottavien näkemysten esittäminen on itsestään selvää, kun taas uutisissa tätä ei tavallisesti pidetä hyväksyttävänä. Sekä uutistoimittajan että mielipidekirjoitusta laativan toimittajan on huomioitava Suomen lainsäädännön määrittelemät sananvapauden ja kunnianloukkauksen rajat sekä toimittajien työtä säätelevät Suomen Journalistiliiton Journalistin ohjeet. On kuitenkin aivan eri asia, jos kolumnisti esittää kirjoituksessaan henkilökohtaisena näkemyksensä vesikriisin syylliseksi välinpitämättömän vesilaitoksen johtajan kuin jos sama väite esitetään uutisessa. Toisin kuin mielipideaineiston, uutisten ajatellaan heijastavan objektiivisesti todellisuutta. Vaikka tällaista perinteistä näkemystä uutisjournalismista ei nykyään enää tunnusteta yhtä yleisesti kuin aiemmin, elää yhä vahvana odotus siitä, että uutisten tulisi ainakin pyrkiä mahdollisimman objektiiviseen tiedonvälitykseen.

Kanssani samoilla linjoilla on Harri Palmolahti, joka toteaa uutisten olevan ”se osa journalismia, johon myytit luotettavuudesta ja tosiasiallisuudesta kaikkein tiiviimmin liittyvät”. Hän vertaa toimittajia taikureihin viitaten tällä siihen, että riippumattoman todellisuuden kuvastamisen sijaan toimittajat luovat uutisjournalismia. (1993, 11–13.) Merkittävänä pirkanmaalaisena uutismedianä Aamulehti vaikutti keskeisesti siihen mielikuvaan, minkä nokialaiset ja muut pirkanmaalaiset saivat median välityksellä vesikriisistä ja kriisin johtamisesta Nokialla. Luonnollisesti Aamulehdellä oli vaikutusvaltaa siihen, millaisia rooleja vesikriisin eri toimijoille annettiin lehden sivuilla ja millaisia mielikuvia heistä luotiin ja ylläpidettiin lehden uutisissa. Aamulehden toimitus pystyi vaikuttamaan myös siihen, ketkä kriisin toimijoista ja osapuolista ylipäättään saivat tilaisuuden esittää kantojaan, tietojaan ja kokemuksiaan kriisistä julkisuudessa. Edelleen toimituksella oli vaikutusvaltaa siinä, kuinka paljon uutisissa annettiin palstatilaa tietyille haastateltaville. Huomionarvoista ei tietenkään ole vain se, kuinka usein eri haastateltavat pääsivät julkisuuteen ja kuinka paljon palstamillimetrejä mikäkin lähde sai. Kiintoisaa on myös se, millaisessa valossa mitään lähdettä käsiteltiin tämän ollessa julkisuuden valokeilassa. Tutkimuksessani en tarkastele sitä, kohdistuivatko uutisissa mahdollisesti esiintyvät syytökset vesikriisin todellisiin syyllisiin. Tähän olisi käytännössä hyvin vaikea ottaa kantaa tutkimukseni puitteissa, sillä poliisin ja oikeuslaitoksen selvityksiä kriisin todellisista syyllisistä (juridisesti todellisiksi syyllisiksi määriteltävistä henkilöistä) ei ole kovin avoimesti tuotu ilmi julkisuudessa.

1.3 Tutkimuskysymykset

Etsin tutkimuksessani vastausta siihen, esiintyykö Aamulehden vesikriisiä käsittelevissä uutisissa otsikko- ja ingressitasolla syyllistämistä. Tutkimukseni toisessa analyysiosiossa tarkastelen diskurssianalyysin keinoin, miten syyllistävissä uutisissa luodaan syyllistävyyttä. Tässä analyysivaiheessa tarkastelen uutisia myös leipätekstitalalla otsikkojen ja ingressien lisäksi.

Näkemykseni on, että uutisissa kantaaottavuus kietoutuu syyllistävyyteen.

Journalismin objektiivisuuden ihanteen kannalta koen kiinnostavaksi tutkia sitä, esiintyykö Aamulehden Nokian vesikriisistä kertovissa uutisissa syyllistämistä.

Vuonna 2008 laatimani proseminarityön tulosten pohjalta olen luonut

tutkimushypoteesini, jonka mukaan oletan Aamulehden uutisissa esiintyvän jonkin verran syylistämistä otsikko- ja ingressitasolla. Hypoteesini mukaisesti arvioin, ettei uutisissa luoda selkeitä johtopäätöksiä siitä, kuka on syyllinen. Syytöksiä ei siis kohdisteta uutisissa yksipuolisesti mihinkään tiettyyn tahoon eikä mitään yksittäistä tahoa nosteta uutisissa yksinään syylliseksi. Proseminarityössäni tutkin syylistämistä Aamulehden vesikriisiuutisten otsikoissa ja ingresseissä suppeammalla aineistotannalla kuin pro gradu -tutkielmassani.

Pro gradu -tutkielmani päätutkimuskysymykset ovat:

1. Esiintyykö Aamulehden vesikriisiuutisten otsikoissa ja ingresseissä syylistämistä ja kuinka monessa uutisessa syylistämistä on havaittavissa?
2. Mitkä otsikoissa ja ingresseissä esitetyt tahot esitetään syytösten kohteina ja mille tahoille annetaan syyttömien rooli?
3. Milloin uutisoinnissa esiintyy syylistäviä uutisia?
4. Miten uutisissa luodaan syylistävyyttä?

Ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni liittyy uutisten jaottelu kolmeen eri luokkaan syylistämisen asteen perusteella. Jaan uutiset syylistäviin uutisiin, heikosti syylistäviin rajatapauksiin ja neutraaleihin ei-syylistäviin uutisiin. Kolmeen ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni etsin vastauksia määrällisen sisällön erittelyn avulla. Neljänteen tutkimuskysymykseeni pyrin vastaamaan laadullisen diskurssianalyysin keinoin.

2 Tutkimuksen teoreettinen tausta

2.1 Syyttäminen on yhteisölle tyypillistä

Mary Douglas toteaa teoksessaan *Puhtaus ja vaara*, että taiteen uskonnollisessa arvioinnissa puhtautta ja epäpuhtautta korostavien symbolien yhteen liittämiseen reagoidaan usein närkästyksellä (Douglas, 2000, 12). Nokian vesikriisissä puhdas vesi sekoittui kirjaimellisesti epäpuhtaaseen tekniseen veteen. Tämä aiheutti monen ihmisen kohdalla vahvan närkästyksen ohella sekä henkistä että fyysistä kuvotusta. Samalla kriisi kirvoitti paikalliset etsimään tapahtuman syyllisiä. Yhteisö, jossa ei ollenkaan syytellä, on Douglasin mielestä harvinaisuus (emt., 34). Hänen mukaansa syyttäminen on luonteeltaan poliittista ja syyttämisen käytännöt liittyvät yhteisöllisen konsensuksen rakentamiseen (emt., 37). Katastrofit, jotka pilaavat ilman tai maan tai myrkyttävät vedet, muutetaan usein poliittisiksi kysymyksiksi. Tällaisissa tapauksissa joku jo ennestään epäsuosittu henkilö saa yleensä syyn katastrofista niskaansa. (Emt., 32.)

Douglas muistuttaa tulkintojen riippuvan aina näkökulmasta. Hän toteaa myös, että tietoa puuttuu aina. Jos syyllinen halutaan nimetä, antaa todistusaineiston tulkinta siihen porsaanreikiä. ”Tiede ei ole poistanut ihmisten keskinäistä vallanhalua eikä teollistuminen ole tuottanut ihmisrotua, joka ei turvautuisi vaaroilla uhkailuun ”yhteisen hyvän” retoriikassaan.” (Emt., 38.) Douglas näkee syyttämistä selittäviksi tekijöiksi sattuman, mysteerin ja pahansuopuuden, joita tiede ei ole valloittanut. Hän toteaa ironiseen sävyyn, että ”yleisesti ottaen täsmällistä tietämystämme ja tehokasta tekniikkaamme oli kiittäminen siitä, että meidän syyttämisen tapamme pureutui suoraan todellisiin syihin eikä vinoutunut valtiosäännön ylläpitäjäksi kuten muualla”. Tällaisen järkeilyn perusteella länsimaisten ihmisten olisi mahdollista osoittaa todellinen syyllinen. Todelliset syytökset perustuisivat niin taatun objektiivisesti tietoon, ettei niitä voitaisi valjastaa ideologian kätyreiksi. Douglas käyttää konditionaalimuotoa, sillä hän kyseenalaistaa tällaiset ajattelumallit. (Emt., 35.) En ajattele, että Aamulehden uutisissa mahdollisesti esiintyvä syyllistävyys kytkeytyisi ideologisiin seikkoihin. Viittaa Douglasin näkemykseen, sillä mielestäni on syytä muistaa, että syyllistämisellä voi olla tällaisiakin ulottuvuuksia.

Juho Rahkonen toteaa Aasian tsunamikatastrofin uutisointia koskevassa tutkimuksessaan, että kriisiviestinnän tutkimuksessa on mahdollista lähteä liikkeelle pragmaattis-hallinnollisesta näkökulmasta. Tällöin huomio kiinnitetään viranomaistiedotuksen tehokkuuteen ja sanoman välittymiseen. Viestintää tarkastellaan yksisuuntaisena prosessina, ja tutkittavana on viranomaisten lähettämien viestien selkeys ja ymmärrettävyys. Pentti Raittilan (Raittila, 1996, 12–13) tavoin Rahkonen näkee tällaisen näkökulman sopivan huonosti demokraattisen yhteiskunnan ja sananvapauden ihanteisiin. Rahkonen painottaa, että journalistit eivät siirrä tosiasioita sellaisinaan ihmisille, vaan tiedonvälitykseen vaikuttavat itse tapahtumien ohella ammatilliset ja median ulkopuoliset seikat. (Rahkonen, 2005, 3.)

Tunteiden esittäminen korostuu nykyajan kriisijournalismissa, ja tällä voi olla negatiivisia vaikutuksia. Rahkonen toteaa, ettei ole syytä epäillä toimittajan vilpitöntä pyrkimystä raportoida tärkeistä tapahtumista mahdollisimman todenmukaisesti. Organisaatioon kohdistuu kuitenkin moninaisempia paineita kuin yksittäisiin toimittajiin. Etenkin voiton maksimointiin pyrkivän, mainosrahoitteisen yhtiön uutisointitapaan vaikuttaa journalistisen kunnianhimon ohella tarve houkutella mahdollisimman paljon yleisöä. Tämä luo paineita journalismin henkilöitymiseen ja tunteisiin vetoavan aineiston julkaisemiseen. (Emt., 15.)

Rahkosen mukaan poikkeuksellisten ja huomiota herättävien tapahtumien yhteydessä viranomaisten tulisi hoitaa tiedotusta mieluummin liian raskaalla kuin liian kevyellä organisaatiolla. Hän kuvaa journalistien luottamuksen viranomaisten tiedotukseen ja muuhun toimintaan vaihtelevan merkittävästi. Toimittajat toimivat ammattikunnalle yhteisen toimintamallin sijaan paljolti yksilöllisten ominaisuuksiensa mukaan katastrofiuutisoinnissa. Yksittäisen toimittajan toimintatapoihin vaikuttavat myös hänen edustamansa organisaation käytännöt ja arvostukset. Toimittajilta Rahkonen perää ymmärrystä viranomaisten erilaisuudelle. Yksi viranomainen saattaa tiedottaa sallittujen rajojen puitteissa hyvin avoimesti, mutta toinen voi esiintyä varsin pidättyväisesti ja kieltäytyä kaikesta yhteistyöstä toimittajien kanssa. Yksi peruste pidättyväisyydelle voi Rahkosen mukaan olla epävarmuus asemasta ja valtuuksista. Huomionarvoista on, että viranomaisten täytyy toimia selvästi tiiviimmin esimiestensä määräysten rajoissa, kun taas toimittajat saattavat käyttää työssään paljonkin luovuutta ja omaa hankintaa. (Emt., 20.)

Rahkonen toteaa, että viranomaisten tulisi ymmärtää tiedotustoiminta tärkeäksi osaksi kriisien hoitoa eikä pitää sitä pakkopullana. Hän kaipaa niin viranomaisten kuin

toimittajienkin koulutukseen nykyistä parempaan toisen osapuolen kohtaamiseen tähtäävää opetusta. Tämä säästäisi turhilta yhteenotoilta ja parantaisi mahdollisuuksia hoitaa tulevat onnettomuudet yhä paremmin. (Emt., 20.)

2.2 Nykyjournalismi henkilöi kriisit

Kari Koljosen ja Risto Kuneliuksen mukaan suuronnettomuudet ovat journalismille näytön paikka. Kriisit saavat tavallista enemmän palstatilaa ja näyttävämpiä otsikoita ja kuvia. Yllättävät ja dramaattiset tapahtumat sopivat uutisten kertomisen muottiin, ja journalismi tuntuu tavallista tärkeämmältä, kun jotain poikkeavaa sattuu.

Onnettomuuksien yhteydessä puhutaan usein mediasta ja sen suorituksesta. Nämä kysymykset nousevat esiin yhtä lailla kuin toimittajien arviot viranomaisten toiminnasta. (Koljonen & Kunelius, 2005, 34.)

Nykyjournalismi ottaa selvästi enemmän irti onnettomuuksista kuin joidenkin vuosikymmenten takainen uutisointi. Koljonen ja Kunelius ovat vertailleet 1950-, 1970- ja 2000-luvuilla harjoitettua kriisiuutisointia. Nykyään kriisien uutisointiin käytetään paljon enemmän resursseja ja palstatilaa. Voimakas reaktio uutisaiheeseen kestää muutamia päiviä, kunnes kiinnostus laantuu jokseenkin täysin. (Ema., 34–35.) Tältä osin Nokian vesikriisin uutisointi Aamulehdessä poikkeaa selvästi Koljosen ja Kuneliuksen havainnoista, sillä Nokian tapaus kiinnosti lehteä monen kuukauden ajan. Tähän lienee osaltaan vaikuttanut se, että kriisi oli luonteeltaan pitkäkestoinen ja uutta kerrottavaa riitti vielä kuukausia kriisin alkamisen jälkeen.

Koljonen ja Kunelius toteavat onnettomuusuutisoinnin perustuneen 1950-luvulla lähes kokonaan yhteiskunnallisten tahojen reaktioihin. Parikymmentä vuotta myöhemmin toimituksen ote oli jo selvästi aktiivisempi ja uutisaihetta pyrittiin laajentamaan ja syventämään. Nykyjournalismissa aktiivisuus on aivan eri tasoa ja jutut selvästi aiempien vuosikymmenten onnettomuusuutisia pitempiä. Samoin juttujen lukumäärä on selvästi lisääntynyt. (Ema., 35–37.)

Tutkimus esittää kriisiuutisoinnin suuntautuvan kolmeen suuntaan. Käsiteltävinä ovat kriisin uhrin, vastuutahon ja onnettomuuden seuraukset. Vastuullinen voi olla yksittäinen ihminen, organisaatio tai koko yhteiskunta. Onnettomuuden seurausten yhteydessä esille nousevat erilaiset viranomaiset kuten poliisi, pelastuslaitos ja sairaala. (Ema., 39.) Nykyään organisaatiot esiintyvät julkisuudessa niitä edustavien

yksilöiden kautta. Erona entiseen on sekin, että 1950-luvulla eniten huomiota kiinnitettiin onnettomuudesta vastuussa oleviin, usein hyvin institutionaalisiin kohteisiin. Tuolloin uhreista kirjoitettiin vähän. Nykyään uhrit ovat keskiössä ja vastuunkantajiin tai onnettomuuden tekniisiin yksityiskohtiin ei kiinnitetä entiseen tapaan erityistä huomiota. (Ema., 39–41.) Tutkimuksessa nykyajan esimerkkitapauksena on Konginkankaan liikenneonnettomuus. Oman tutkimukseni puitteissa on vaikea arvioida, miten hyvin tutkimuksen havainnot vastaavat Nokian vesikriisin uutisointia. Yhtäläisyyksiä löytynee tavasta käsitellä vastuullisia. Koljosen ja Kuneliuksen tutkimissa tapauksissa ei vieritetty syytä onnettomuudesta kenellekään yksilölle, vaikka tarjolla olisi ollut kahden uutistapahtuman kohdalla yksittäinen ihminen, jonka toiminnasta oli välitön yhteys onnettomuuteen. Kummankin osallisuus kuvattiin seikkaperäisesti, mutta uutiset korostivat hankalia olosuhteita ja jakoivat vastuuta muillekin tahoille. (Ema., 41.) Vastuun jakamista tapahtuu oletettavasti myös Nokian kriisiuutisoinnissa.

Journalisteilla on tarve selittää kriisin sattumista. Tämä tarve ei yleensä selity inhimillisellä erehdyksellä, vaan kohtalon ja sattuman lisäksi syitä haetaan esimerkiksi hallinnosta, johtajista ja poliittisista päättäjistä. Samankaltaiset vastuukaavat, syyt ja seuraukset toistuivat tutkimuksen mukaan eri kriisien uutisoinnissa. Julkisuudessa vastuukysymyksissä lähtökohtana on usein se, että onnettomuus olisi voitu estää esimerkiksi tarjolla olevin teknisin ratkaisuin tai toimintatavoin, mutta taloudellisista syistä niitä ei ollut hyödynnetty. Kohtalokkaiden säästöpäätösten takana nähdään tyypillisesti poliitikot ja virkamiehet. Journalistien joka onnettomuuteen luomaan vastuukaavaan kuuluu myös puheenvuoron antaminen puolustukselle. Onnettomuusutisissa tyypillistä on etsiä onnettomuuden syitä ja pyrkiä oppimaan tapahtuneesta, jotta vastaavaa ei enää sattuisi. Tältä osin Konginkankaan turma 2000-luvulla osoittautui poikkeukseksi. Syiden ja selitysten sijaan uutisointi keskittyi surun ja tunteiden kuvaukseen. (Ema., 44–45.)

Yhteenvetona tuloksistaan tutkijat toteavat kriisijournalismin volyymin moninkertaistuneen ja onnettomuuden laukaisevan nykyään lähes rutinoituneen poikkeusreaktion. Kriiseistä esitetään yhä enemmän yksityiskohtia ja merkityksiä ja uutisointi on henkilöitynyt selvästi. Henkilöityminen liittyy uhreihin, vastuullisiin ja kriiseistä uutisoiviin toimittajiin. Tunteet ovat nousseet selitysten rinnalle ja ohi. Suru tehdään julkiseksi ja koko yleisö temmataan mukaan suremaan. Lisäksi toimittajat ovat tulleet tietoisiksi siitä, että heidän työtään arvioidaan. (Ema., 55.) Koljonen ja

Kunelius näkevät henkilöitymisessä vaaroja. Vaikka henkilökeskeisyys tekee asiat elävämmiksi, kääntöpuolena voi olla yhteiskunnallisten kytkentöjen toissijaistaminen. Voimakkaisiin tunteisiin yhdistettynä henkilöiminen kriisiuutisoinnissa voi myös mennä liian pitkälle ja johtaa vihanlietsontaan, kun koko yleisö asetetaan elämään kriisitapahtumat läpi. (Ema., 56–57.)

2.3 Kriiseistä luodaan tarinoita

Pentti Raittila esittää, että journalismin tutkimuksessa on käsitelty paljon medioiden taipumusta rakentaa varsinkin onnettomuus uutisista ”kertomuksia tai draamoja, joissa niin syyllisillä kuin sankareillakin on keskeinen rooli”. Hän mainitsee monimutkaisten tapahtumien tiivistämisen kulttuurisesti tuttuihin malleihin lisäävän uutisen kiinnostavuutta ja helpottavan sen ymmärtämistä. (Raittila, 1996, 151.)

Journalismin tehtävä ei ole vain toistaa viranomaisien tiedotusta mahdollisimman oikein ja tehokkaasti, vaan journalismin pitää myös taustoittaa ja tulkita, arvioida tapahtumaa kriittisesti ja käsitellä aiheeseen liittyviä tunteita. Raittilan mukaan ihmiset eivät toimi erillisinä henkilöinä katastrofeissa, vaan ovat sosiaalisessa vuorovaikutuksessa toisiinsa. Kriisin käsittely mediassa ei ole ihmisille vain tiedonvälitystapahtuma, vaan myös kollektiivinen rituaali. (Emt., 12–13.)

Raittila kuvailee myös erilaisia tapoja, joita käyttämällä syyllisyyden esittämistä voidaan kiertää uutisissa. Yleisimpiä kiertotapoja ovat kysymykset ja retoriset kysymykset sekä niin sanottu jos-retoriikka. Näillä keinoilla toimittaja voi esittää epävarmoja väitteitä ja vetäytyä samalla vastuusta, jos hänen esittämänsä kysymykset tai väitteet osoittautuvat myöhemmin virheellisiksi. Raittila myös huomauttaa, että tällaiset kiertotavat voivat vahvistaa syyllisyysmielikuvia yhtä paljon kuin yksiselitteiset syytökset. (Emt., 158–159.)

Toimittaja voi luoda syyllisyyttä omilla kommenteillaan tai kysymyksillään ja juttuun voidaan valita haastateltavia, jotka vahvistavat syyllistävyysvaikutelmaa (emt., 160–161). Syyllisten etsiminen ja esittäminen voi Raittilan mukaan olla tietoinen ratkaisu journalismissa. Syyllistämistä voidaan puolustella uutisen myynnillä ja journalismin kriittisellä tehtävällä. (Emt., 152.)

2.4 Syyllistys voi syntyä tahattomasti

Jokelan koulusurmat mediassa tutkimuksessa viitataan Pertti Hemánuksen vuonna 1966 ilmestyneeseen väitöskirjaan Helsingin sanomalehtien rikosaineisto, jossa kuvataan kilpailutilanteen vaikuttaneen vahvasti sanomalehtien Tulilahti-uutisointiin. Lehdet kilpailivat juttujen määrällä ja pyrkivät julkaisemaan tapaukseen liittyviä yksityiskohtia ennen muita. Kilpailu sai lehdet paljastamaan epävarmojen syyllisehdokkaiden nimiä tai vihjailemaan mahdollisten syyllisten henkilöllisyyteen. (Jokelan, 2008, 19.)

Tutkimuksen mukaan onnettomuusjournalismissa uhreista ei enää esitetä brutaaleja yksityiskohtia, vaan heihin suhtaudutaan kunnioittavasti ja osaa ottaen. Yhdeksi rikos- ja onnettomuus uutisoinnin ongelmakohtaksi tutkimuksessa mainitaan silti uhrien käsittely. (Emt., 21.) Tältä osin Nokian vesikriisin käsittely Aamulehdessä poikkeaa tavanomaisesta onnettomuus uutisoinnista. Vesikriisin kohdalla uhrien kohtelu ei ole noussut julkisuudessa keskusteluun. Asiaa selittänee paljolti vesikriisin lievempi luonne verrattuna esimerkiksi Estonian uppoamiseen, Jokelan kouluampumiseen ja tsunamiin, jotka kaikki johtivat useisiin kuolemiin. Nokiolla kriisin uhreja oli tuhansia, mutta vakavat seuraukset jäivät vähiin.

Jokelan koulusurman tiedottamisesta löytyy jonkin verran yhtäläisyyksiä Nokian vesikriisin tiedottamisen kanssa. Jokelassa tutkinnan johto ja tiedotusvastuu siirrettiin paikalliselta poliisilta keskusrikospoliisille (emt., 36–37). Nokiolla selvitysvastuu oli myös paikallista kuntatasoa isommalla taholla, Pirkkalan ympäristöterveydenhuollon valvontayksikkö Pirtevilla. Nokiolla tiedotusvastuuta ei kuitenkaan kantanut Pirteva, vaan se määräsi tiedotuksesta vastaamaan kriisin alkuvaiheessa vesilaitoksen johtajan. (Lavento, 2009a, 7–8.) Yhteistä Jokelan ja Nokian tapauksille on se, että kummankin kriisin kohdalla viranomaisia on arvosteltu kehnosta ja hitaasta tiedottamisesta.

Jokelan tiedottamista kritisoineet toimittajat kokivat poliisin viivytelleen tiedottamisessa ja kertoneen lopulta paljon. Mielekkäämmäksi vaihtoehdoksi koulusurmaa käsittelevässä tutkimuksessa nostetaan tiedonrippeiden jakaminen pitkin päivää. (Jokelan, 2008, 38.) Myös Nokian tiedotus on leimattu etenkin kriisin alkuvaiheen osalta monissa medioissa hitaaksi ja epäonnistuneeksi. Jokelaa ja Nokiaa yhdistävä tekijä on sekin, että molemmissa tapauksissa viranomaisten tiedottamisen viivästymisen perusteeksi on esitetty halu selvittää asiat ensin ja tiedottaa vasta sitten (Emt., 38; Lavento, 2009a, 8).

Jokela-tutkimus antaa yhden mahdollisen selityksen sille, miksi toimittajat saattoivat suhtautua vesikriisin aikana negatiivisesti nokialaisiin viranomaisiin ja kunnan johtoon ja tämä asenne saattoi heijastua toimittajien laatimiin uutisiin syyllistävänä sävynä. Tutkijat kertovat, että Jokelassa läsnä olleessa toimittajajoukossa jatkuva epätietoisuus ja viranomaisten viivyttävä tiedotuslinja herättivät närää virkavaltaa kohtaan. Kriisitilanteesta uutisointi koetaan toimittajien keskuudessa tärkeäksi ja verkkoaikakaudella paineet julkaista materiaalia nopeasti ovat kovat.

Kriisitiedotuksen takkuaminen ja epätietoisuus tilanteen kehittymisestä ovat omiaan lisäämään toimittajien paineita, mikä voi luoda tyytymättömyyttä tiedotuksesta vastaavia kohtaan. (Jokelan, 2008, 36–38.)

Tutkimuksen mukaan kriisiuutisoinnin ensimmäinen päivä on journalistietiikan näkökulmasta helppo, sillä toimittaja vain menee paikalle ja ottaa selvää, mitä on tapahtunut. Paikalla oleminen ja haastateltavien lähestyminen on helppo perustella yleisön tiedontarpeella. Seuraavat päivät ovat vaikeita, koska faktat on kerrottu ja jäljellä on enää kysymyksiä kriisin nostattamista tunteista. Tässä vaiheessa esiin tulevat todelliset eettiset ongelmat ja ylilyöntien riski kasvaa. (Emt., 64.)

Tutkimus pohtii internetin myötä kasvavan aikapaineen merkitystä mediasisältöihin. Mediatalojen sisällä keskustellaan siitä, vaikuttaako nopeuden vaatimus tarkkuuteen ja tietojen oikeellisuuteen. Luotettavuus asetetaan yleisesti nopeuden edelle, mutta paine epävarmojenkin tietojen julkaisuun on kova. (Emt., 90.)

Tutkijoiden mukaan jokaisen suuren onnettomuuden tai rikoksen yhteydessä poliisin tai viranomaisten toiminnasta löytyy kritisoitavaa. Katastrofiuutisoinnille on tyypillistä laatia juttuja uhreista, tapauksen herättämistä tunteista ja asian kansainvälisestä uutisoinnista. (Emt., 121.) Journalistisiin käytäntöihin kuuluu onnettomuuksien yhteydessä syiden ja syyllisten etsintä ja tapahtuman taustojen selvittäminen. Samoin pohdinnat keinoista, joilla vastaavat onnettomuudet voitaisiin välttää, voivat olla osa uutisointia. Medioilla on valmiita malleja kriisitilanteissa toimimiseen, kuten syyllisten ja lähiomaisten käsittelyyn, asiantuntijalähteiden valintaan ja yleisesti kriisiuutisointiin. Silti katastrofiuutisointiin voi olla vaikea valmistautua ennalta. Tutkimuksessa todetaan, että syiden pohdinta johtaa harvoin tiettyyn ratkaisuun. Jokelan osalta mikään lehtijuttu ei sano suoraan tiettyä syytä, josta tapaus olisi johtunut. Tapahtumaa selitetään yleisesti liittämällä se laajempaan kulttuuriseen tai yhteiskunnalliseen ongelmaan. Tyypillistä on käsitellä erilaisia selityksiä antamatta selkeitä vastauksia. Rationaaliselle ihmiselle on tyypillistä halu

löytää syy järkyttävälle tapahtumille. Mediassa tapahtuva julkinen syiden etsintä on osa traumaattisen asian julkista käsittelyä. (Emt., 126–127.)

Syyllistämiseksi luonnehditaan tutkimuksessa kaikkia sellaisia lausumia ja kuvallisia ratkaisuja, joiden avulla tapaus esitetään tietyn henkilön, ryhmän tai tahon syyksi. Oletus on, että taho olisi voinut puuttua ennalta asioihin ja estää näin tapahtuneen. Syyllistävä kuva voi syntyä tahattomasti. Toimittaja tai asiantuntija ei välttämättä tarkoituksellisesti halua syyllistää. Vaikka syyllistäviä rakenteita olisi määrällisesti vähän, tämä ei vähennä niiden painoarvoa. Muutamat näkyvät otsikot ja syyllistävät jutut saattavat saada paljon merkitystä. (Emt., 142.)

2.5 Uhrien käytöllä luodaan syyllisyyttä

Harri Palmolahti on tutkinut uutisten tapoja syyllistää. Allekirjoitan hänen näkemyksensä, että syyllistämistä journalismissa on vaikeaa määritellä tarkasti, mutta sitä on helpompaa ymmärtää intuitiivisesti. Palmolahden sanoin ”syylliset ovat niitä juttujen kohteita, jotka ovat altavastajan asemassa, jotka joutuvat selittelemään tekojaan tai vakuuttamaan motiivinsa aitoutta” (Palmolahti, 1993, 9).

Palmolahti kuvailee syyllistävää journalismia epäkohtajournalismiksi, eli journalismiksi, joka etsii vastuullisia väärinkäytöksiin, epäoikeudenmukaisuuksiin ja piittaamattomuuteen. Syyllistävät jutut hän määrittelee jutuiksi, joiden keskeisenä teemana on teko tai toiminta, joka on toimittajan tai toimitusorganisaation käyttämään moraalinnormistoon nähden paheksuttava tai joiden kuvaama teko on jonkin virallisen normijärjestyksen vastainen. Huomionarvoista on, että syyllisyys voi johtua myös ”oikean” teon puutteesta eli laiminlyönnistä. Lisäksi syyllistämisen voimakkuus vaihtelee eri jutuissa: ”Syyllisyydellä on oma intensiteettinsä, se, miten voimakkaasti jutussa paheksutaan.” (Emt., 9–24.) Palmolahti huomauttaa, että joistakin jutuista syyllistäminen ja paheksunta ilmenevät ainoastaan kontekstuaalisesti, eli niiden ”paheksunta on johdettavissa vain jutun asiayhteydestä” (emt., 24). Tutkimuksen mukaan syyllistämistä ei voi palauttaa yksittäisiin tekstin elementteihin, vaan syyllistäminen ilmenee kokonaisuuksista ja vaikutelmista. Avoimien syytösten sijaan journalistinen syyllistäminen on yleensä ilmaisutapoja, joilla saadaan jutun kohde syylliseksi huomaamatta, rivien välissä. (Emt., 46.)

Palmolahti toteaa onnettomuus uutisille olevan tyypillistä etsiä tapauksen aiheuttajaa tivaamalla virkamiehiltä, olivatko määräykset ajan tasalla (emt., 67). Hänen mukaansa uutisen kiinnostavuuteen vaikuttaa se, liittyykö uutinen syyllisyyteen tai moraalisiin rikkomuksiin (emt., 42).

Palmolahden mukaan syyllistävän jutun voi nähdä juttuoikeudenkäynniksi, jossa verrataan syytettyä vastaan ja hänen puolesta esitettyjä todisteita. Journalismissa syytetty kuitenkin harvoin tuomitaan. Vaikka jutussa esitetään syyte, missään vaiheessa ei sanota suoraan, onko syyte paikkansa pitävä. Toimittaja välttää lyömästä lukkoon asiaa, vaikka saattaa käyttää haastateltaviaan tuomion lausumisen tarkoitukseen. (Emt., 54.)

Journalismissa pelkkä asian tutkinta ja epäily sekoittuvat helposti keskenään varsinaisen syyttämisen kanssa. Palmolahti toteaa, että journalismissa sen erottaminen, milloin asiaa vain epäillään ja milloin todella syytetään, on usein vaikeaa. (Emt., 55.) Toimittajan asema syyllistävässä jutussa on vahva. Hän voi valita ”journalismin oikeussalissa” minkä tahansa roolin ja todistusaineiston. Tämä tukee Palmolahden mukaan näkemystä, että syyllistävä juttu on journalistinen valinta eikä selity vain sillä, että jotkin aiheet sisältävät itsessään syyllisyysulottuvuuden. (Emt., 57.) Syyllistävä juttu ei ole harvinaisuus, vaan toistuva ja arkipäiväinen juttutyyppi (emt., 111.) Uutisen etäisyys yleisöstä vähentää jutun uutisarvoa, mutta samalla se laimentaa syyllistävyyttä (emt., 136).

Juridinen ja journalistinen syyllisyys sivuavat paljolti toisiaan. Journalismi menee kuitenkin pitemmälle, sillä rikosoikeudessa esimerkiksi erehdykselle annetaan herkemmin vastuuta lieventävä tai sen poistava merkitys kuin journalismissa. Silkkää erehdyttä voidaan paheksua helposti journalismissa. Erehdys saatetaan myös selittää laiminlyönnin kaltaiseksi. (Emt., 67.)

Palmolahden mukaan journalismi on oikeastaan kyvytön suojaamaan syytettyä. Sen sijaan se pikemmin leimaa ihmiset syyllisiksi kuin problematisoi heidän syyllisyyttään. Esimerkiksi rikosuutisissa oikeudessa lopulta syyttömiksi todettujen henkilöiden syyllisyyttä usein vahvistetaan tapausta seuraavassa uutisoinnissa. Kun epäilty todetaan syyttömäksi, median kiinnostus aiheeseen lopahtaa. (Emt., 69–70.) Eroamiskysymys on Palmolahden mielestä syyllistävän kysymyksen äärimmäisin muoto. Kun haastateltavalta kysytään, aikooko hän erota tehtävästään, vihjataan samalla siihen, että haastateltava on jo todettu syylliseksi. Syyllisyyden perusteiden

pohtimisen sijaan jutun keskiöön nousee kysymys syyllisyyden seurauksista. (Emt., 92.)

Yleisin tapa rakentaa syyllisyysulottuvuus on käyttää jutussa uhreja. Uhrien tehtävä on ilmaista paheksuntaa jutussa. Usein uhrien määrä ja lausuntoihin käytetty tila jyräävät jutussa syytetyn. (Emt., 114.) Kun syyllisyys on jutussa niin näkyvä elementti, ettei syytteiden esittämiseen tarvita haastateltavien apua, ei jutussa tarvita uhreja. Tällaisissa jutuissa toimittaja voi paheksua ja syyttää itse. Toimittaja voi siis helpommin luopua eri näkökohtien tasapainottamisesta ja objektiivisuuden illuusiosta silloin, kun syyllisyydestä vallitsee oletettu yksimielisyys. (Emt., 116.) Tavallisesti uhrin ja syytetyn eivät keskustele tai väittele jutuissa. He sanovat jotakin oman asemansa kannalta ymmärrettävää, mutta eivät kommentoi toistensa sanomisia. (Emt., 116–117.)

Syyllistävä kysymys on yksi Palmolahden esittämä syyllistyskeino. Syyllistävä kysymys esitetään tilanteessa, jossa vastaus on ennakoitavissa etukäteen. Syyllistävä kysymys tuhoaa haastateltavan uskottavuuden. Syyllistävä kysymys on oikeastaan väite eikä kysymys. Esimerkiksi syyllistävästä kysymyksestä Palmolahti esittää kysymyksen ”Joko olette lopettanut vaimonne hakkaamisen?”. Jos haastateltava ei ole koskaan aloittanutkaan hakkaamista, on oikea vastaus kieltävä. (Emt., 119.)

Syyllistävää kysymystä ei aina esitetä syylliselle, vaan se voidaan esittää myös ulkopuoliselle asiantuntijalle. Kysymystä ei esitetä, jotta saataisiin haastateltava sanomaan jotakin, vaan jotta toimittaja voi sanoa jotakin. (Emt., 121–122.)

Journalismin oikeus puuttua epäkohtiin, kritisoida ja syyllistää nähdään osoitukseksi journalismin vallan vahtikoiran asemasta. Kriittisen journalismin nähdään edistävän moraalia ja oikeudenmukaisuutta yhteiskunnassa. Palmolahti toteaa, että syyllistävät jutut voidaankin nähdä suorastaan korkealaatuisen journalismin velvollisuudeksi. Hän muistuttaa, ettei syyllistävä journalismi silti ole välttämättä hyvää journalismia.

Syyllistävä journalismi voi olla konservatiivista ja täten se voi hyödyttää vallassa olevia valtarakenteita. (Emt., 148–149.)

2.6 Väärä tilannekuva pilasi kriisijohtamisen

Kari Koljonen toteaa väitöskirjassaan, että ihmisten aiheuttamissa katastrofeissa keskeiseksi eettiseksi ongelmaksi nousee se, miten katastrofin syitä tulisi käsitellä ja

kuinka mahdolliseen syylliseen tai syyllisiin tulisi suhtautua. Koulusurmien kaltaisissa tapahtumissa journalistit saattavat pidättäytyä tekoa ja tekijöitä ymmärtävältä selittämiseltä. (Koljonen, 2013, 213.)

Salli Hakalan koulusurmia koskevassa tutkimuksessa kuvataan kriisin paljastavan organisaatioiden, yksityisten ihmisten ja median toimintatavoista sekä kulttuurista enemmän kuin mikään muu tilanne. Tämän vuoksi kriisien tutkiminen on Hakalan mukaan tärkeää. (Hakala, 2009, 119.) Hän mainitsee kunnanjohtajan olevan lain mukaan vastuussa alueellaan tapahtuvan kriisin organisoinnista (emt., 119).

Nokian vesikriisiä käsittelevän tutkimuksen mukaan Nokialla tehtiin useita virhearvioita vesikriisin toimintaan liittyvässä päätöksenteossa. Esimerkiksi tilanteen vakavuus ja väestön varoittamistarve arvioitiin väärin. (Seeck, Lavento & Hakala, 2008, 58.)

Nokialla ei määritelty kunnolla viestinnälle asetettuja tehtäviä eikä tehtäviä delegoitu riittävästi. Viestinnän suunnitteluun ja toteutukseen olisi tarvittu tutkimuksen mukaan selvästi enemmän ihmisiä. Viestinnän turvaamiseksi kaupungissa ei hankittu lisäresursseja. (Emt., 66.)

Tutkijat toteavat Nokian kaupungin ensi päivien tiedottamisen epäonnistuneen vesikriisissä niin ajoituksen osalta kuin viestinnän sisällöissään. Tiedotteet eivät vastanneet kuntalaisten, median ja sidosryhmien tiedontarpeisiin. (Emt., 104.)

Tutkimuksessa katsotaan Nokian kaupungin kriisijohtamisen epäonnistuneen, koska kriisin alussa ei pystytty kokoamaan eri toimijoiden varoitussignaaleista todenmukaista tilannekuvaa kriisijohtamista varten. Kaupungin valmiussuunnitelmat eivät olleet ajan tasalla, mutta tätä suurempi ongelma oli, että suunnitelmat eivät olleet tarpeeksi laajan joukon saatavilla. (Emt., 220.) Tilanteen vakavuus ja tarve varoittaa väestöä arvioitiin väärin kaupungissa (emt., 221).

Elisa Juholin mainitsee, että kriisitilanteissa on ensimmäisenä määriteltävä, mikä kriisi on ja miten se eroaa normaalitilanteesta. Kriisissä on vaarallista jatkaa toimintaa niin kuin kriisiä ei olisi. (Juholin, 2001, 227.) Nokian vesikriisissä oli ongelmia kriisin määrittelyssä. Kriisiä ei aluksi osattu tunnistaa eikä aloittaa riittävästi normaalitoiminnasta poikkeavaa toimintaa kriisin rajaamiseksi.

Juholin kuvaa kriisitilanteen edellyttävän saumatonta yhteispeliä talon sisällä.

Tiedonkulku on hänen mukaansa kriittinen tekijä sen jälkeen, kun poikkeustilanne on tunnistettu. Onnettomuustapauksissa toiminnan tulee käynnistyä minuuttien sisällä onnettomuuden tai sen uhan havaitsemisesta. (Emt., 233.)

Kriisiviestintä ei toimi vain paperilla. Tämän vuoksi suunnitelmaa täytyy testata käytännössä riittävän usein. Testaamisen ansiosta suunnitelmaa voidaan myös parantaa. (Emt., 241.) Tältä osin Nokialla laiminlyötiin kriisiin varautumista, sillä kaupungissa ei ollut harjoiteltu riittävän monipuolisesti kriisitilanteita varten.

2.7 Salailu pahentaa tilannetta

Heikki Kuutti määrittelee teoksessaan Mediakierre kielteisyyden hyvin yleiseksi uutisarvotekijäksi. Kielteiset asiat ja tapahtumat ovat yksi median vakiintunut aihealue. Mediaa pidetään yhteiskunnan vahtikoirana, jonka tulee valvoa vallankäyttöä ja paljastaa mahdollisia epäkohtia. Julkistettavat tiedot saavat sitä suuremman uutisarvon, mitä tiiviimmin ne liittyvät viranomaistoiminnan laiminlyönteihin. (Kuutti, 2008, 16.)

Kielteisistä aiheista tekee hyviä uutisaiheita myös se, että ne houkuttelevat yleisöjä dramaattisuudellaan. Kielteisistä aiheista syntyvät uutiset käsittelevät tehtyjä virheitä, virheiden vähättelyjä tai kiistämisiä, ongelmien selittelyjä ja syyllisten etsimistä. Dramaattisuutta lisää, mikäli jutun käsittelemät ongelmat paljastuvat yllättäen. Kuutin mukaan kielteiset tapahtumat tuntuvat etenevän mediassa nopeasti ja odottamattomasti. Hän toteaa kielteisen asian olevan medialle helppo esittää ja yleisölle helppo seurata. (Emt., 17.) Kielteiseen julkisuuteen joutuneiden organisaatioiden mahdollisuudet vaikuttaa omaan mediakäsittelyynsä ovat vähäiset. Tilanne on vielä vaikeampi, jos ongelmia on aluksi yritetty salata julkisuudelta. Organisaatio voi vaikuttaa mediajulkisuuteensa vain mediayhteistyön kuten tiedotteiden ja tiedotustilaisuuksien avulla. (Emt, 20.)

Media korostaa usein haastateltavan tietämättömyyttä julkaistuissa jutuissa. Kuutti kehottaa haastateltavaa paikkaamaan tietämättömyyttään lupaamalla selvittää asian sitä kysyvälle toimittajalle. (Emt., 34.) Journalismi saattaa asettaa valitsemansa toimijat jutussa tiettyihin rooleihin. Organisaatiosta voidaan esimerkiksi tehdä puolustelevali selittelijä, joka joutuu perustelemaan toimintojaan. (Emt., 86.) Erityisen vaaralliseksi kohteelleen Kuutti luonnehtii kysymys-vastaus -muodossa toteutettuja juttuja, joihin saatetaan liittää haastateltavien epäselviä ilmaisuja. Kun kysymykset julkaistaan vastausten ohella, yleisö voi arvioida haastateltavan vastausten asiallisuutta ja mahdollista kysymysten välttelyä. (Emt., 89.)

Medialla on taipumus kärjistää ja yksinkertaistaa asioita. Kielteisten piirteiden korostaminen on helppoa jo lähtökohdiltaan kielteisessä jutussa. Negatiiviset asiat nostetaan tällöin automaattisesti jutun hallitsevaksi teemaksi ja uutiskärjeksi. (Emt, 77.) Jutussa pyritään osoittamaan toteutunut väärinkäytös. Vastakkain asetetaan organisaatiolta odotettava hyvä tapa ja organisaation tätä rikkovat toiminnot. Tilannetta verrataan siihen, miten asioiden pitäisi olla. Organisaation ei ole välttämättä tarvinnut toimia laittomasti. Paheksuttava ja eettisesti arveluttava käytös riittää jutun pohjaksi. (Emt., 88.)

Kuutin mukaan organisaatio on mediakriisissä silloin, kun joukkoviestimet ottavat organisaation toiminnan aggressiivisen tarkastelun kohteeksi. Tilanne on odottamaton ja se voi edetä ja paisua nopeasti. (Emt., 94.) Kriisien mediakäsittelyssä voi havaita kolmiosaisen rooliajan. Yksi toimija on kriisin kohteena oleva organisaatio. Toinen rooli on kriisiä ja sen seurauksia paheksuvilla kansalaisilla, viranomaisilla ja asiantuntijoilla. Kolmas toimija on kriisistä kertova toimittaja. Hän voi omien tulkintojensa kautta vaikuttaa paljon kriisin saaman julkisuuden sävyyn. (Emt, 95.) Ikävän tapahtuman yhteydessä organisaatio voidaan herkästi syyllistää ja syyllisyyttä korostetaan usein mediassa (emt., 96).

Kriisi synnyttää medialle voimakkaan tiedontarpeen, joten uutiskynnyksen ylittäminen ei ole kriisitilanteessa vaikeaa. Kriisissä selviytyminen vaatii organisaatiolta välitöntä yhteystoimintaa median suuntaan. Organisaation tulee tunnistaa kriisi ja ajoittaa ja mitoittaa oma toimintansa oikein. Onnistuminen kriisiä käsittelevässä julkisuudessa riippuu siitä, miten organisaatio pystyy ohjaamaan mediakeskustelua itselleen myönteiseen suuntaan. (Emt., 100.)

Medialle on tyypillistä etsiä kriisitilanteessa syitä ja syyllisiä. Organisaatiosta voidaan kriisin aiheuttaman kohun vuoksi etsiä näyttöä myös muista väärinkäytöksistä. ”Jos asiasta olisi pitänyt kertoa nopeasti yleisen edun nimissä, media voi liittää jutun yhdeksi sivuelementiksi salailun tai vähintäänkin aktiivisen tiedottamisen laiminlyönnin.” (Emt., 102.)

Mahdollinen aiempi kielteinen julkisuus vahvistaa organisaation kehnoa asemaa kriisitilanteessa. Jos organisaatio on menettänyt uskottavuuttaan kriisijulkisuuden alkuvaiheessa, sen myöhemmin esittämät asiallisetkin perustelut vaikuttavat helposti selittelyltä. (Emt., 103.) Kielteisen julkisuuden seuraukset riippuvat sekä julkisuuden laajuudesta että sen kestosta (emt., 123). Kielteisen jutun ilmestyminen laatulehdessä vaikuttaa voimakkaammin kuin asian julkaiseminen esimerkiksi iltapäivälehdessä.

Yleisön oletetaan uskovan, että kyseessä on oltava poikkeuksellisen kielteinen asia, jos asialehtikin puuttuu siihen. (Emt, 124.)

Kielteinen julkisuus eskaloituu helposti. Kun yksi viestintäväline on julkaissut aiheesta jutun, muutkin tarttuvat samaan aiheeseen. Organisaation kriittinen palaute saattaa tällaisessa tilanteessa jatkaa asioiden käsittelyä julkisuudessa ja yllyttää kielteiseen kirjoitteluun. (Emt., 130.)

2.8 Kriisin varoitussignaalit tulkittiin väärin

Heidi Lavento toteaa Nokian vesikriisin viestintää koskevassa artikkelissaan, että kriisit tekevät näkyväksi organisaatioiden johtamiseen ja viestintään liittyviä onnistumisia ja epäonnistumisia. Artikkelin mukaan viestinnän strateginen johtaminen on keskeinen osa kriisinhallintaa. Strategisen viestinnän avulla vesiepidemiasta kertovat varoitussignaalit voidaan havaita. Toimiva viestintä on kriisin aikana oleellista niin organisaation sisällä kuin epidemiaselvitystyöryhmän kesken. Lavento kirjoittaa, että strategista viestintää tarvitaan myös päätöksenteon pohjana olevan tilannekuvan ajantasaisuuden kannalta ja kuntapalvelujen jatkuvuuden turvaamiseen. Kriisin johtamisessa keskeistä on Lavennon mukaan ehkäistä vesiepidemian leviäminen ja minimoida kriisin aiheuttamat vahingot. Nämä tavoitteet vaativat toimivaa sisäistä viestintää ja viestintää kuntalaisten, yrittäjien ja yhteisöjen varoittamiseksi. (Lavento, 2009a, 6.)

Lavento tarkastelee viestinnän strategista johtamista Nokian vesikriisissä kolmen kriisivaiheen (varautumisvaihe, akuuttivaihe ja kriisin jälkeinen toiminta) näkökulmista. Hän mainitsee varautumisvaiheen käytäntöjen vaihtelevan kunnittain. Tavallisesti kunnat tekevät valmiussuunnitelmia ja riskianalyyseja, suorittavat valmiusharjoituksia sekä osallistuvat koulutuksiin. Laki velvoittaa kunnat valmiussuunnitteluun ja kriisiviestintäsuunnitelmien laadintaan. Organisaatiokohtaista vaihtelua on kuitenkin siinä, miten vakavasti valmiussuunnitteluun suhtaudutaan. Lavento toteaa sen olevan olennaista, tuntevatko ihmiset vastuunsa, onko heillä riittävästi viestintäosaamista ja vastaavatko kriisitilanteen strategiset viestintäsuunnitelmat kunnan arjen viestintästrategioita. (Ema., 6.)

Koska jokainen kriisi on erilainen, on ennakointi haasteellista. Asiaa vaikeuttaa Lavennon mukaan sekin, että kuntien toimintaympäristö muuttuu koko ajan eikä

kaikkia mahdollisia uhkia, riskejä ja erikoistilanteita voida tunnistaa.

Valmiussuunnitelmien lisäksi varautumisvaiheessa keskeiseen asemaan näyttävät nousevan joustavat johtamisjärjestelmät, suunnitelmien soveltaminen, verkostomainen toimintatapa ja keskeisten toimijoiden ennakkotuntemus sekä luottamus. Tutkimuksin on osoitettu, että organisaation viestintäkulttuurin ja viestintäammattilaisten toiminnan autonomisuus ennustavat onnistunutta kriisiviestintää paremmin kuin valmiussuunnitelmat ja kriisiviestintäsuunnitelmat. (Ema., 6–7.)

Nokialla vesikriisin varautumisvaiheessa keskeisiksi ongelmiksi viestinnän strategisen johtamisen kannalta Lavento listaa epäselvän vastuunjaon ympäristöterveydenhuollon ja kaupungin välillä, kaupungin valmiussuunnittelun ja -harjoitukset sekä Nokian viestintäkulttuurin. Vesiepidemiatilanteessa selvitysvastuu on pääosin kunnan terveydensuojeluviranomaisella. Nokian tilanteessa tämä vastuu kuului Pirkkalan ympäristöterveydenhuollon valvontayksikkö Pirtevalle, joka on alueen kuntien yhteinen ympäristöterveydenhuollon viranomaisvalvonnasta vastaava yksikkö.

Epäonnekas sattuma oli se, että Pirteva oli aloittanut toimintansa juuri ennen kriisiä. Täten Pirteva ei tuntenut Nokian vesihuoltolaitoksen toimijoita eikä sillä ollut omaa valmiussuunnitelmaa. Lavento huomauttaa, että tärkeä kysymys kriisin hallinnassa on se, milloin kriisistä tulee niin mittava, että vesiepidemian selvitystyöryhmän lisäksi tarvitaan kaupungin valmiusorganisaatiota ja kriisiviestintäsuunnitelmia. (Ema., 7.)

Artikkelin mukaan Nokian kaupungin valmiussuunnittelussa oli ongelmia.

Valmiussuunnitelmat olivat osittain vanhentuneita, suunnitelmat oli jaettu vain pienen piirin kesken eivätkä kaikki kriisin johtoryhmään nimetyt henkilöt olleet selvillä vastuistaan. Nokialla valmiussuunnitelmat oli laadittu pikemminkin sodanuhkia ja poikkeusoloja varten. Vesikriisiä ei koettu kriisin alkupäivinä riittävän laajaksi, jotta kaupungin valmiussuunnitelma olisi otettu käyttöön. Kriisi miellettiin laajan epidemian sijaan lähinnä vesilaitoksen tiedotusongelmaksi. Nokian kaupungin viestintäkulttuurin puutteena oli se, ettei kulttuuri tukenut verkostomaista viestintää.

”Kriisin alkuvaiheessa tieto ei liikkunut organisaation hierarkioissa ylöspäin, toimialoilta toisille eikä organisaatiosta ulospäin.” (Ema., 7.)

Lavento mainitsee Nokian kriisiviestinnän ongelmaksi myös sen, että moni keskeinen toimija (kaupunginjohtaja, ympäristöterveyspäällikkö ja terveyskeskuksen ylilääkäri) oli kriisin akuuttivaiheen aikaan poissa työpaikaltaan. Kaikki kriisin hoitamisen kannalta keskeiset toimijat eivät myöskään tunteneet toisiaan ennestään. Kaiken lisäksi Nokian kaupungin tiedottaja oli melko uusi eikä hänen rooliansa ollut

ymmärretty kriisin varautumisvaiheen viestinnässä. Tiedottaja ei myöskään tuntenut juurikaan vesilaitoksen toimijoita. (Ema., 7–8.)

Lavento kuvaa kriisiviestinnän yleiseksi haasteeksi varautumisvaiheen viestinnän ja johtamisen eriytyneisyyttä. Tämä on keskeinen ongelma, koska kriisin aikaisessa toiminnassa viestintä on tärkeä osa kriisin johtamista ja hallintaa. Artikkelin linjaa, että vesiepidemian aikana on tehtävä päätöksiä, joilla kriisin leviäminen voidaan estää ja taata ihmisten turvallisuus. Tarkoituksenmukainen päätöksenteko edellyttää ajantasaista ja päivitettävää kuvaa kriisitilanteesta. Oikeanlaisen tilannekuvan luominen vaatii tarvittavien tietolähteiden määrittämistä ja sujuvaa tiedon keräämistä tietolähteiltä. Lähteiltä tulevaa tietoa pitää osata myös analysoida. (Ema., 8.)

Viestintäammattilaisten rooli on kriiseissä luotaava, tietoa keräävä ja välittävä. Viime vuosina media- ja verkkoseuranta ovat korostuneet tiedon hankinnassa. Nokian vesikriisin ensimmäiset signaalit tulivat vuoden 2007 marraskuun 28. päivänä vesilaitoksen päivystyspuhelimeen. Vaikka vesilaitos ei Lavennon mukaan ohittanut varoitussignaaleja, se tulkitsi niitä usean päivän ajan virheellisesti. Varoitussignaalit nousivat esille seuraavana päivänä Aamulehden verkkokeskusteluissa. Niiden innoittamina Aamulehden toimittajat ottivat yhteyttä kaupunkiin. Kaupunki ei kuitenkaan tiedottanut itse poikkeuksellisen suurista ongelmista. Kriisin alkupäivinä tilannekuvan laatimista ei johdettu tavoitteellisesti. Tästä todistaa se, ettei tietoa kerätty vesihuoltolaitoksen ulkopuolisilta toimijoilta, kuten terveyskeskuksesta tai ympäristöterveyden valvonnasta. Vesilaitoksella toiminta keskittyi vianselvitykseen. Kaupungin toimialat eivät saaneet tietoa vesilaitoksella havaituista ongelmista. Lavento toteaa, että sisäinen viestintä olisi saanut kaupungin organisaation valmiustilaan. Kun sisäinen viestintä ei toiminut, kriisi yllätti monet toimialat, jotka eivät ehtineet varautua kriisiin. Lavento katsoo kaupungin viestintäkulttuurin selittävän sisäisen viestinnän puutteita Nokialla. Viestintäkulttuurissa vesijohtoverkostosta vastanneilla oli periaatteena selvittää ensin ongelmia ja tiedottaa vasta selvitysten jälkeen. (Ema., 8.)

Kuntalaisten ja paikallisten yritysten varoittamiseksi on tärkeää hyödyntää viestinnän suunnittelussa alueen väestötietoja, sidosryhmiä, mediaa ja tietoja ihmisten median käyttötavoista. Kriisitilannetta johtavan viranomaisen täytyy myös päättää, lähetetäänkö hätätiedotetta. Lavento kuvaa kuntalaisten laajamittaisen ja nopean tavoittamisen olevan nykyviestintäteknologiallakin erittäin vaikeaa. Erityisen haasteellista on tavoittaa iäkkäitä ihmisiä, kielellisiä vähemmistöjä ja erityistarpeisia

ryhmiä. Nokialla vesikriisiviestintää tarjottiin vain suomen kielellä ja aluksi käytössä oli yksipuolisesti viestintäkanavia. Koska viranomaistiedotetta ei tehty, uutiskriteerit vaikuttivat siihen, miten media välitti tietoa kuntalaisille. Ensimmäinen virallinen tiedotustilaisuus vesikriisistä järjestettiin medialle kuusi päivää tapahtumien alkamisen jälkeen. (Ema., 8.)

Lavento katsoo, ettei viestinnällä ollut strategista roolia Nokian vesikriisin akuuttivaiheessa. Pirteva määräsi vesilaitoksen johtajan viestintävastuuseen, vaikkei johtajalla ollut tarvittavia resursseja eikä viestintäosaamista. Kriisin alkuvaiheessa ajateltiin viestinnän olevan riittävää, kun asiasta on laitettu tiedote verkkoon ja soitettu medialle. Vedestä ei varoitettu sisäisestikään laajemmin. Artikkelin mukaan viestintä ei ollut tavoitteellista, sillä tehostetulla viestinnällä ei pyritty estämään vesiepidemian leviämistä. Kaupungin tiedottajalle ei ilmoitettu kriisin alkupäivinä vesiepidemiaryhmän kokouksista eikä tiedottaja ollut töissä viikonloppuna, jolloin olisi erityisesti tarvittu viestintää kuntalaisten varoittamiseksi. Tiedottajan asema kriisin alussa kielii Lavennon mukaan viestintäammattilaisten ja kriisin johdon eriytymisestä Nokialla. (Ema., 8.)

Lavento kritisoi sitä, että Nokialla henkilöstö oli paljolti saman tiedon varassa kuin tavalliset kuntalaiset, vaikka henkilöstön tiedontarpeet ovat hyvin erilaiset.

Intranetissä julkaistiin niukasti tiedotteita eikä erillisiä tiedotustilaisuuksia pidetty henkilöstölle. Jos kaupungin sisäinen viestintä olisi toiminut tavoitteellisesti ja strategisesti, olisivat kaupungin eri toimialojen verkostot voineet toimia kriisinhallinnassa ohjeiden, toimintasuositusten ja tilannetiedon jakelukanavana kuntalaisille. (Ema., 8.)

Lavento kirjoittaa, että Nokialla onnistuttiin kuitenkin kriisin aikana toiminnan jatkumisen turvaamisessa. Vaikka tietyt toiminta-alueet jouduttiin sulkemaan tilapäisesti, vaikutukset palvelujen tuottamiselle jäivät vähäisiksi. Esimerkiksi terveyskeskuksen toiminnan jatkuminen onnistuttiin turvaamaan. (Ema., 8–9.)

Akuutin kriisin jälkeen tarvitaan follow up -viestintää, jossa seurataan tilannetta ja mukaillaan tiedontarpeita. Tällaista viestintää odottavat niin henkilöstö, kuntalaiset kuin sidosryhmät. Joskus tarvitaan myös yhteistä tilanteen arviointia ja purkamista. Nokialla follow up -viestintä puuttui lähes kokonaan. Jotta kriisistä voidaan ottaa opiksi, pitää kriisin jälkeen arvioida toimintaa. Kriisin jälkeiseen arviointiin voidaan yhdistää esimerkiksi itse- ja vertaisarviointia sekä ulkoista arviointia. Etenkin viestinnälle asetettujen tavoitteiden toteutumista on tärkeää arvioida. Arvioinnissa

voidaan hyödyntää henkilöstön, kuntalaisten, sidosryhmien ja median näkökulmia. Nokialla arvioinnissa jäätin odottamaan ulkopuolisten tahojen, kuten onnettomuustutkintalautakunnan ja poliisin tutkimuksia. Kriisiryhmä toteutti kuitenkin itsearvioinnin omasta toiminnastaan. Lavento katsoo, että arviointia olisi tullut tehdä laajemmin. Sisäisen viestinnän, sidosryhmäviestinnän ja kuntalaisviestinnän kehittämiseksi olisi tarvittu arviointia näiden ryhmien tiedontarpeiden ja viestintäodotusten toteutumisesta. Myös yhteistyöstä olisi pitänyt koota arvioita. (Ema., 9.)

Maine on kunnille merkittävä kilpailutekijä. Tutkimukset osoittavat, että tosiasiallisen kriisinhallinnan ohella on olennaista, millainen kuva viranomaisen toiminnasta välitetään mediassa. Media- ja verkkoseuranta olisi tarjonnut Nokialla mahdollisuuden tarkastella sitä, mitä tietoa kriisinhallinnasta välitettiin kuntalaisille ja sidosryhmille. Samalla seuranta olisi mahdollistanut arvioiden tekemisen siitä, miten kriisi vaikutti kaupungin maineeseen. (Ema., 9.)

”Kriisijohtamisen lopputulokset eivät ole mustavalkoisesti joko onnistuneita tai epäonnistuneita. Kriisin laajuuden, yhtäkkisyyden, tehtyjen päätösten ja toimien määrän takia kunta ei voi vastata kriisiin tavalla, joka olisi täysin tehoton tai täysin tehokas.” Lavento linjaa, että Nokialla havaittiin puutteellisesti kriisin varoitussignaaleja, mutta niitä ei ohitettu. Hän toteaa, ettei kunta ollut varautunut kriisiin. Kriisin tilannekuvan luominen hyvin kapealta sektorilta ja puutteellinen sisäinen viestintä johtivat siihen, että tieto vesilaitoksella huomatuista ongelmista ei kulkenut terveyskeskukseen, terveystarkastajalle eikä kaupungin muille toimialoille. (Ema., 8.) Kriisipsykologi Salli Saaren mukaan nykymedia välittää onnettomuuksissa tietoa tehokkaammin ja nopeammin kuin viranomaiset (Saari, 2005, 25). Tätä näkemystä tukevat sekä Lavennon artikkelin tiedot että henkilökohtaiset kokemukseni Nokian vesikriisistä.

2.9 Kriisin alkuvaiheen käsitykset istuvat lujassa

Jaakko Lehtonen kuvaa kriiseillä olevan useita ominaisuuksia, joita voi käyttää ilmiön lisätuntomerkkeinä. Kriisiin liittyy asian paisumisen vaara ja se häiritsee organisaation normaaleja toimintoja. Kriisin kohde joutuu tiedotusvälineiden, viranomaisen tai muun merkityksellisen tahon erityiseen tarkkailuun. Kriisi on uhka

organisaation tai sen edustajien maineelle. Lisäksi kriisi uhkaa organisaation menestystä ja taloudellista tulosta. (Lehtonen, 1999, 14.)

Kriisin alussa syntynyt tulkinta syyllisistä ja syyttömistä on Lehtosen mukaan kuin etumerkki, jolla kriisiin liittyvä informaatio varustetaan jatkossakin. Kaikki syylliseksi leimautuneen tahon sanomiset ja tekemiset tulkitaan kielteisesti. Kriisin alkuvaiheessa syntyvää yleisön käsitystä organisaation osuudesta tapahtumaan on vaikea muuttaa kriisin edetessä, mikäli käsitys on kielteinen ja vahvasti tunteisiin perustuva. (Emt., 25.)

Lehtonen toteaa, että kriisitilanteelle on ominaista hetkellisesti syntyvä suuri julkisuuden määrä ja organisaation kielteisen leimautumisen uhka. Tiedottamisella on kaksi organisaation maineen säilyttämiseen tähtäävää tavoitetta. Tiedottamisella pyritään tyydyttämään yleisöjen ja julkisuuden tiedon tarve ja torjumaan kielteiset kytkennät organisaation ja tapahtuman välillä. Koska toimittaja tekee juttunsa tarjolla olevan tiedon perusteella, ei ole merkityksetöntä, millaista tietoa medialle on tarjolla. Lehtonen muistuttaa, että ensimmäisistä kriisiuutisista muodostuva todellisuuskuva hyväksytään yleensä totuudeksi niin yleisön kuin päätöksentekijöidenkin parissa. (Emt., 53–54.)

Heini-Tuuli Onnela tarkastelee artikkelissaan Anneli Jäätteenmäestä luotavaa poliittista kuvaa ja keinoja rakentaa syyllisyyttä uutisteksteihin. Aineistonaan hän käyttää Irak-vuotoa koskevia uutisia. Onnela löytää teksteistä neljä keinoa luoda syyllisyyttä. Ensimmäinen on toisten poliitikkojen esittämien näkemyksien esittäminen Jäätteenmäestä. Muut poliitikot esitetään arvovaltaisina neuvonantajina, jotka arvostelevat Jäätteenmäen toimintaa ja tarjoavat tälle neuvoja. Toisten poliitikkojen moralisoivat kannanotot asettavat Jäätteenmäen oppijan asemaan. (Onnela, 2004, 57–58.)

Toinen Onnelan esittämä syyllistämisen tapa on kieltomuodon käyttö. Kieltolauseen käyttö luo Jäätteenmäen lausuntoja kyseenalaistavan, vastakkaisen näkökulman ja asettaa Jäätteenmäen puolustavaan asemaan. Esimerkiksi Onnela nostaa Helsingin Sanomissa julkaistun uutisen, jossa toimittaja toteaa, ettei Jäätteenmäki peru eikä kadu puheitaan eikä pyytele Paavo Lipposelta anteeksi. Kieltomuoto luo uutiseen haastavan diskurssin ja herättää lukijan ajattelemaan, että Jäätteenmäen tulisi kenties perua puheensa ja katua niitä sekä pyytää anteeksi. (Ema., 58–59.)

Kolmantena syyllistämiskeinona toimii uutisissa toisto. Jäätteenmäen esitetään toistelevan itseään puheissaan. Onnela näkee tämän palvelevan tekstien retorisia

tarkoituksena, sillä uutisten asiasisällön kannalta toiston esittäminen ei ole tarpeellista. Toisto luo mielikuvaa siitä, ettei Jätteenmäellä ole juuri uutta sanottavaa. Lisäksi toisto saa hänen argumenttinsa vaikuttamaan yksinkertaisilta ja yksipuolisilta sekä luo Jätteenmäestä toisinaan myös intävän vaikutelman. (Ema., 59.)

Neljäs Onnelan mainitsema keino on Jätteenmäen puheiden ja tekojen esittäminen ristiriitaisina. Tämän vuoksi Jätteenmäki joutuu selittelemään toimintaansa, mikä taas lisää entisestään hänen asemaansa altavastaajana. Onnelan aineistossa ristiriitoja ei ilmaista suoraan, vaan ne käyvät ilmi lauseyhteyksistä. Esimerkiksi Onnela esittää Ilta-Sanomien julkaiseman uutisen, jossa toimittaja ensin kertoo Jätteenmäen kiistävän, että hänellä olisi hallussaan Irak-asiakirjoja. Heti seuraavassa lauseessa tuodaan kuitenkin ilmi, että Jätteenmäki on esittänyt nettisivuillaan suoria sitaatteja asiakirjoista. Onnela huomauttaa, että uutisessa ei suoraan syytetä politiikkaa valehtelusta, mutta teksti kehottaa lukijaa itse päättämään asian. (Ema., 59–60.)

Arja Jokinen kirjoittaa, että arvostetusta kategoriasta lausuttu puhe saa helpommin vakuuttavan puheen aseman kuin heikosti arvostetusta kategoriasta esitetyt näkemykset. Esimerkiksi professorin kategoria mielletään yleisesti tietäjän kategoriaksi. Tällaisesta kategoriasta esitetyt puheet saavat erityisen merkityksen ja ne otetaan helpommin totena kuin vähemmän arvostetun kategorian edustajan puheet. (Jokinen & Juhila & Suoninen, 1999, 135.)

Tiettyä näkemystä voidaan vahvistaa esittämällä useiden eri tahojen olevan väitteen taustalla. Näin asia ei vaikuta vain henkilökohtaiselta mielipiteeltä. (Ema., 138.)

Jokinen mainitsee yleiseksi vakuuttamisen keinoksi määrällistämisen. Asioiden esittäminen numerotietojen avulla luo vaikutelman selkeästä, mitattavissa olevasta ristiriidattomasta tiedosta. (Ema., 146.) Myös toisto on hyvin käytetty vaikuttamiskeino (ema., 154).

2.10 Toimintaympäristön merkit varoittavat kriisistä

Heidi Lavento esittää artikkelissaan *Nokian vesikriisi yllätti – vaaran merkkejä ei havaittu*, että ennen kriisin puhkeamista organisaatiossa tai sen toimintaympäristössä esiintyy usein kriisistä varoittavia merkkejä. Osa merkeistä on heikompia ja toiset vahvempia. Merkkien havaitseminen vaatii toimintaympäristön seurantaa, luovaa johtamista, viestintää ja hyvää tiedonkulkua. Jos vaaran merkit huomataan ajoissa,

mahdollisuudet estää kriisin leviäminen ovat paremmat kuin silloin, jos merkit jäävät havaitsematta riittävän varhain. (Lavento, 2009b, 82–83.)

Lavennon mukaan Nokialla moni ulkoiseen ja sisäiseen valvontaan liittyvä seikka petti ennen vesikriisiä. Vaaran merkit aliarvioitiin, mikä asetti vesilaitoksen alttiiksi riskeille ja kriisi yllätti sekä vesilaitoksen että kaupungin muun organisaation. (Ema., 86.) Ensimmäiset valitukset vesijohtovedestä tulivat vesilaitoksen päivystyspuhelimeen keskiviikkona 28. marraskuuta 2007. Seuraavana päivänä valitukset jatkuivat. Perjantaiamuna 30. marraskuuta 2007 vesilaitoksen päivystyspuhelimeen valitettiin ensimmäisen kerran vatsaoireista. Lavento toteaa, että tällöin tiedettiin jo melko varmasti, että kaupungin juomavesi aiheuttaa sairastumisia. Tästä huolimatta tilanne ei kriisiytynyt toimijoiden mielissä eikä asian nähty vaativan suoraa välitöntä viestintää kuntalaisille. Samana päivänä kello 11.30 terveystarkastaja määräsi vedenkeittokehotuksen ja vesilaitoksen johtajan viestintävastuuseen. Tämän jälkeen aloitettiin asiasta tiedottaminen. (Ema, 87.)

Lavento kuvaa kaupungin edustajien käyttäneen tiedottamisessaan liian teknistä kieltä, mikä vaikeutti viestin menemistä perille. Tilanteen vakavuus ei välittynyt riittävästi tiedotuksesta, koska viestinnässä ei selkeästi varoitettu siitä, että vesi aiheuttaa sairastumisia. (Ema., 88.) Epidemian puhjettua tilannekuvaa ei luotu arvioimalla sairastuneiden määrää tarkastelemalla kunnan palvelupisteiden puhelinliikenneraporttien muutoksia tai selvittämällä mitä taudinaiheuttajia jätevesi voi sisältää (ema., 93).

Lavento arvioi, että Nokian vesikriisissä epäonnistuttiin erityisesti siinä, ettei merkkejä vaarasta havaittu eikä kriisin leviämistä pystytty estämään. Toiminnan jatkuvuuden turvaamisessa onnistuttiin kuitenkin melko hyvin. (Ema., 94.)

3 Aineisto, aineiston keruu ja menetelmät

Tutkimukseni ensimmäisen analyysiosion tutkimusaineisto koostuu Aamulehdessä 30. marraskuuta 2007–10. huhtikuuta 2008 julkaistujen Nokian vesikriisiä käsittelevien uutisten otsikoista ja ingresseistä. En ota huomioon tässä vaiheessa tutkimustani uutisten leipätekstejä, vaan keskityn erittelemään pää- ja alaotsikoita, ylä- ja alarivejä, ingressejä ja väliotsikoita. Juttujen kuvatekstit ja kuvat sekä tekstistä erotetut sitaattinostot olen niin ikään rajannut tutkimukseni ensimmäisen analyysiosion ulkopuolelle. Otan tarkastelussani huomioon uutisiin liittyvien etusivun vinkkien otsikot ja ingressit. Sellaisia pikkuvinkkejä, jotka eivät sisällä muuta tekstiä kuin otsikon, en ole huomionnut tutkimuksessani. Tarkastelen tutkimukseni ensimmäisessä analyysiosiossa aineistoani määrällisen sisällön erittelyn keinoin. Tutkielmani määrällinen osuus perustuu pitkälti toukokuussa 2014 valmistuneeseen kandidaatin tutkielmaani. Pro gradu -tutkielmani kanssa samaa aihetta käsittelevässä kandidaatin tutkielmassani olen etsinyt vastauksia kahteen ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni.

Tutkimukseni toisessa analyysiosiossa lähestyn uutisia diskurssianalyysin avulla. Tässä vaiheessa sisällytän tutkimusaineistooni Aamulehdessä 30. marraskuuta 2007–10. huhtikuuta 2008 julkaistut syyllistävät uutiset. Tarkastelen uutisia ja etusivun vinkkejä tässä analyysivaiheessa kokonaisuutena, eli analysoitavana ovat otsikoiden ja ingressien ohella juttujen leipätekstit. Kuvat ja kuvatekstit olen rajannut myös toisen analyysivaiheen ulkopuolelle.

Olen kerännyt aineistoni syksyllä 2008 tiedotusopin proseminaarityöni valmistelun yhteydessä. Proseminaarityöni käsittelee samaa aihetta kuin pro gradu -tutkielmani, mutta tutkielmien näkökulmat aiheeseen ovat erilaiset. Proseminaarityöni aineisto on suppeampi kuin pro gradu -tutkielmani aineisto, mutta olen kerännyt koko tutkimusaineistoni jo proseminaarivaiheessa. Aineiston keruun suoritin selaamalla Aamulehden paperiversiot läpi Tampereen yliopiston sanomalehtilukusalissa ja kopioimalla lehdistä löytämäni vesikriisiä koskevat uutiset. Aineiston keruuvaiheessa loin pintapuolisen katsauksen myös Aamulehden muilla osastoilla kuin uutissivuilla ilmestyneisiin vesikriisiä käsitteleviin juttuihin. Päälehden lisäksi selasin läpi myös

sunnuntailiitteet *Asiat ja Ihmiset*. Päälehdessä kävin läpi aineiston haussa seuraavat osastot: Pääkirjoitus, *Uutiset Kotimaa*, *Uutiset Tampere* ja naapurit sekä *Mielipide*.

3.1 Menetelmä

Lähestyn kolmea ensimmäistä tutkimuskysymystäni määrällisen sisällön erittelyn avulla. Jouni Tuomi ja Anneli Sarajärvi määrittelevät sisällön erittelyn dokumenttien analyysiksi, jossa kuvataan esimerkiksi tekstin sisältöä määrällisesti. He toteavat sisällön erittelyn ja sisällönanalyysin käsitteitä käytettävän useissa lähteissä synonyymeinä. Sisällönanalyysilla he viittaavat menetelmään, jolla pyritään kuvaamaan dokumenttien sisältöä sanallisesti. Sisällönanalyysissa aineiston kvantifiointia ei pidetä mahdollisena analyysimenetelmänä, vaan se kuuluu sisällön erittelyyn. (Tuomi & Sarajärvi, 2002, 107–108.)

Tutkin analyysini ensimmäisessä osiossa syylistämistä Aamulehden uutisissa tarkastelemalla pääotsikoiden ja ingressien sekä väliotsikoiden ja mahdollisten ala- ja ylärivien sanavalintoja. Näiden valintojen analysoinnin avulla tarkastelen uutisten syylistävyyden astetta ja uutisoinnissa esiintyneiden eri tahojen saamia rooleja uutisoinnissa.

Tutkimuksessani erottelen syylistävät jutut ei-syylistävistä. Jaotellessani uutisia syylistämisen asteen perusteella käytössäni on myös kolmas luokka, heikosti syylistävät rajatapaukset. Syylistäviksi uutisiksi olen luokitellut ainoastaan ne jutut, jotka olen tulkinnut selvästi syylistäviksi. Tutkimuksessani jutun määrittelemisen syylistäväksi edellyttää sitä, että uutisesta on erotettavissa taho, johon syytökset kohdistetaan. Palmolahden tavoin edellytän siis syylistävältä jutulta sitä, että siinä voidaan nähdä joku tai jokin moraalisesti vastuulliseksi syyllisyydestä. Syyllisiä voivat olla esimerkiksi yksittäiset ihmiset, joukko ihmisiä, jonkin ammattialan edustajat tai hallinnollinen kokonaisuus (Palmolahti, 1993, 23). Kuten Palmolahti, määrittelen syylistävät uutiset sellaisiksi jutuiksi, joiden keskeisenä teemana on teko tai toiminta, joka on toimittajan tai toimitusorganisaation käyttämään moraalinormistoon nähden paheksuttava tai joiden kuvaama teko on jonkin virallisen normijärjestyksen vastainen. Syylistämisen voimakkuus voi vaihdella uutisissa. (Emt., 9–24.)

Jos uutisessa esiintynyt syyllistys on hienovaraista ja vähäistä, olen luokitellut uutisen rajatapaukseksi. Joissakin rajatapauksiksi määrittelemissäni uutisissa on mainittu taho, jota syyllistetään, mutta toisissa rajatapausuutisissa tekstistä ei ole havaittavissa tahoja, johon syytökset kohdistuvat. Ei-syyllistäviä neutraaleja uutisia ovat luokittelussani sellaiset uutiset, joissa ei koskaan esiinny mitään syyllistettyä tahoja. Lisäksi neutraalin uutisen sävy on enemmän informatiivinen kuin vahvoja tunteita herättävä. Ei-syyllistävät uutiset saattavat herättää myötätuntoa lukijassa esimerkiksi kertoessaan kriisin uhreista, mutta ne eivät herätä negatiivisia mielteitä syyllisistä.

Olen laskenut etusivun vinkit erillisiksi jutuiksi silloin, kun vinkissä on ollut muutakin tekstiä kuin otsikko. Jos vinkki on vain pieni otsikkoteksti, en ole sisällyttänyt tällaista vinkkiä tutkimukseeni. Pääjuttuihin liittyneet kinalojutut olen erottanut aina erillisiksi uutisiksi.

Havainnollistan tutkimukseni tuloksia taulukoiden avulla. Ensimmäisessä taulukossa jaan uutiset kolmeen luokkaan, eli syyllistäviin, heikosti syyllistäviin rajatapauksiin ja neutraaleihin ei-syyllistäviin uutisiin. Toisessa taulukossa kuvaan uutisten otsikoissa ja ingresseissä esitettyjä syytösten kohteita ja kolmannessa syyttömiä kohteita. Kaksi jälkimmäistä taulukkoa siis pyrkivät vastaamaan toiseen tutkimuskysymykseeni, eli kuvaamaan sitä, mitkä otsikoissa ja ingresseissä esitetyt tahot esitetään syytösten kohteina ja mille tahoille annetaan syyttömien rooli. Ensimmäinen taulukkoni taas pyrkii antamaan vastauksia ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni, eli toteamaan, esiintyykö uutisissa syyllistämistä ja kuvaamaan, miten monessa uutisessa syyllistämistä voi havaita. Neljäs taulukko kuvaa juttujen jakautumista uutisoinnin aikana. Viidennessä taulukossa esitän, milloin uutisoinnissa esiintyy syyllistäviä uutisia. Viides taulukko vastaa kolmanteen tutkimuskysymykseeni, eli siihen, milloin uutisoinnissa esiintyy syyllistämistä. Neljännen taulukon olen laatinut voidakseni vertailla uutisten jakautumista uutisoinnin eri vaiheisiin ja syyllistävien uutisten jakautumista uutisoinnin aikana. Tarkoitukseni on siis verrata, esiintyykö syyllistäviä uutisia eniten silloin, kun uutisia muutenkin esiintyy tiheimmin.

Analyysini toisessa osiossa tarkastelen aineistosta sisällön erittelyn avulla erottamiani syyllistäviä uutisia diskurssianalyysin avulla. Tässä osiossa etsin vastausta neljälleen tutkimuskysymykseeni, eli siihen, miten syyllistävissä uutisissa luodaan syyllistävyttä. Teoksessa Diskurssianalyysi liikkeessä kuvataan diskurssianalyysia kielenkäytön ja muun merkitysvälitteisen toiminnan tutkimukseksi. Diskurssianalyysi tutkii yksityiskohtaisesti sitä, miten sosiaalista todellisuutta tuotetaan erilaisissa

sosiaalisissa käytännöissä. (Jokinen & Juhila & Suoninen, 1999, 19.) Teoksen mukaan diskurssianalyysi on semiotiikan tavoin kiinnostunut merkitysten rakentumisesta ja niiden tutkimisesta (emt., 49). Merkitysten tuottamisen tapojen painottaminen johtaa diskurssianalyysissä miten-kysymyksiin, eli tutkimuksessa kysytään miten tai millaisia kielellisiä keinoja käyttämällä ihmiset tuottavat merkityksiä (emt., 66). Sari Pietikäinen ja Anne Mäntynen toteavat merkitysten syntyvän neuvottelemalla kussakin käyttötilanteessa uudelleen. Diskurssianalyysi tutkii kielenkäytöstä merkitysten neuvottelua, siihen liittyviä jännitteitä ja käytänteitä, sääntöjä, ehtoja ja seurauksia. (Pietikäinen & Mäntynen, 2009, 12.)

Diskurssianalyysin tekijä tutkii kieltä tietääkseen enemmän yhteiskunnasta ja kulttuurista kielen ohella. Kielen ja yhteiskunnan välinen suhde on monitasoinen, dynaaminen ja yhteenkietoutunut. Kielen järjestymisen tavat ja keinot ovat sosiaalisia ja kulttuurisia. (Emt., 13.)

Kielenkäyttäjä voi kuvata yhtä ja samaa tapahtumaa tai ilmiötä eri tavoin tekemällä kielellisiä ja diskursiivisia valintoja. Jokainen valinta luo merkitystä ja antaa puheena olevasta asiasta erilaisen kuvan. (Emt., 16.)

Ympäröivä maailmamme on ainakin osittain rakennettu kielen avulla, joten tehdyt valinnat muokkaavat tiedon ja uskomusten järjestelmiä ja rakentavat yhteisöllisiä identiteettejä ja sosiaalisia suhteita. Näin ollen kieli on sosiaalisesti järjestynyttä ja sillä on valtaa. (Emt., 17.)

3.2 Rajaukset

Koska tutkimuskohteenani ovat nimenomaan vesikriisiä koskevat uutiset, olen rajannut tarkasteluni ulkopuolelle kaiken mielipideaineiston, kuten yleisönosastokirjoitukset, gallupit, kolumnit, pääkirjoitukset ja uutisten ohessa julkaistut kommentit. En myöskään tarkastele tutkimuksessani uutisten oheen liitettyjä fakta- ja tietolaatikoita tai grafiikkaa. Lisäksi jätän analyysini ulkopuolelle Aamulehden liitteissä (Moro, Valo, Asiat ja Ihmiset) esiintyneet vesikriisiä käsitelleet jutut ja aiheesta kirjoitetut päälehden reportaasit. Vesikriisiuutisoinnin aikana Aamulehdessä julkaistiin joitakin uutisia, joissa sivuttiin kriisiä ja se saatettiin nostaa uutisten kärjeksikin, vaikka uutisten pääteemana oli muu aihe kuin Nokian kriisi.

Esimerkkejä näistä tapauksista ovat putkirikoista kertoneet uutiset ja uutinen valtion budjettiratkaisusta. Tällaisia juttuja en tarkastele tutkimuksessani.

Vesikriisi herätti paljon keskustelua Aamulehden lukijoiden parissa, ja varsinkin Aamulehden verkkosivuille kertyi aiheesta runsaasti kannanottoja. Aamulehdellä oli verkossa Nokian vesi -nimiset teemasivut, joiden keskustelupalstalla käytiin vilkasta polemiikkaa. Sivuille oli myös kerätty kaikki kriisiä koskevat Aamulehden painetut ja verkossa ilmestyneet jutut. Vaikka teemasivujen kirjoitukset voisivat tarjota hedelmällisen maaston tutkimukselle, keskityn omassa tutkimuksessani pelkästään Aamulehden painettuun uutiskirjoitteluun ja rajaan verkon aineiston tutkimukseni ulkopuolelle.

3.3 Uutisoinnin kulku Aamulehdessä

Koko vesikriisin keston ajan aihetta käsiteltiin ahkerasti Aamulehdessä. Runsaimmin aiheesta kirjoitettiin kriisin akuuteimmassa vaiheessa joulukuun alkupuolella.

Uutisoinnin vilkkain vaihe ajoittuu joulukuun 1. ja 15. päivän väliselle ajalle.

Aamulehden ensimmäinen uutinen Nokian vedestä oli 30.11. julkaistu kahden palstan pätkä, jonka otsikko *Nokian veteen pääsi rautaa ja liukastusrasvaa* kertoo alun epäselvyyksistä karua kieltä. Kyseisen uutisen mukaan vettä sai käyttää, eikä tilanteessa pitänyt olla mitään hälyttävää: ”nyt on selvää, että mistään vakavasta ei ole kyse”.

Seuraavan päivän Aamulehti kertoikin jo aivan toista: etusivun vinkin yläotsikossa todettiin monien nokialaisten oksentaneen ja ripuloineen pilaantuneen veden vuoksi. Pari päivää myöhemmin vesikriisin laajuus alkoi lyödä Aamulehden sivuilta entistä kovemmin vasten kasvoja: joulukuun 3. päivän etusivua hallitsi juttu, joka otsikoitiin seuraavasti: *Kaaos valtasi Nokian*.

Joulukuun 4. päivänä ilmestyneet etusivun vinkki *Laiton yhdysputki autioitti kouluja ja päiväkoteja* ja vinkkiin liittyvä uutinen *Rikospoliisi tutkii Nokian ympäristöonnettomuutta* kertoivat kriisin syyksi paljastuneen laittoman yhdysputken, joka löydettiin Nokian vesilaitokselta. Lisää kriisin syistä selvisi joulukuun 8. päivän vinkistä *Poliisi tutkii nyt, kuka rakensi tämän putken* ja siihen liittyvästä uutisesta *Puhdistamon työntekijä käänsi venttiilin kahvaa vahingossa*. Nämä uutiset ilmaisivat laittoman putken venttiilin avaamisen johtaneen kriisiin.

Joulukuun loppua kohden kriisiuutisten määrä väheni yhtä aikaa sairaustapausten vähenemisen kanssa ja yksittäisten uutisten mitat lyhenivät. Koko joulukuun ja tammikuun alkupuolen ajan uutisointi oli silti runsasta ja aiheesta julkaistiin juttuja jokseenkin päivittäin. Aluksi uutisten keskiössä olivat sairaiden nokialaisten kokemukset ja kriisin syiden selvittely. Kriisin edetessä palstatilaa alkoivat viedä tiedot vesinäytteiden tuloksista ja putkiston puhdistamisesta sekä veden kanniskeluun ja kertakäyttöastioihin kyllästyneiden kaupunkilaisten arjesta.

Tammikuun puolivälin tienoilta alkaen vesikriisi juttuaiheena alkoi selvästi menettää kiinnostavuuttaan laajan lukijakunnan ja toimituksen parissa ja uutisoinnin keskiöön nousivat kriisiä tuoreemmat aiheet. Juttujen vähenemisestä huolimatta aiheen seuranta jatkui Aamulehden sivuilla varsin pitkään. Lukijat saivat säännöllisesti tietoja vesikriisin jälkimainingeista huhtikuun alkupäiviin asti.

Olen rajannut aineistoni päättymään huhtikuun 10. päivään, koska kuun 3. päivän jälkeen kriisiin liittyviä juttuja ei esiinny enää viikkoon ja uutisaihe on jokseenkin loppuun kaluttu. Joitakin aihetta sivuavia uutisia Aamulehdessä on ollut tarkastelujaksoni jälkeenkin muun muassa kriisitutkinnan etenemisen ja syksyllä 2008 pidettyjen kunnallisvaalien vuoksi, mutta nämä uutiset eivät sisälly tutkimusaineistooni.

4 Uutisten analyysi

4.1 Syyllistävät ja ei-syyllistävät uutiset

Tarkastelen uutisaineistostani syyllistävien uutisten määrää otsikko- ja ingressitasolla. Kaikkiaan tutkimusaineistooni kuuluu 227 uutista. Taulukko 1 havainnollistaa syyllistävien, heikosti syyllistävien ja neutraalien juttujen osuutta aineistosta. Kuten taulukosta käy ilmi, suurin osa tutkimistani Aamulehden uutisista on neutraaleja syyllistämisenäkökulmasta tarkasteltuna. Ei-syyllistäviksi uutisiksi määrittelin 172 uutista. Selvästi syyllistäviä juttuja löysin aineistosta 28. Rajatapauksiksi määritteleminiä, heikosti syyllistäviä uutisia aineistosta löytyi 27. Ei-syyllistävien uutisten osuus aineistosta on runsaat 75 prosenttia, syyllistäviä uutisia löytyy hieman yli 12 prosenttia ja rajatapauksia esiintyy aineistossa hieman alle 12 prosenttia.

**Taulukko 1. Syyllistämisen aste Aamulehden uutisissa
30.11.2007–3.4.2008.**

	kpl
Syyllistävät jutut	28
Heikosti syyllistävät jutut	27
Neutraalit jutut	172
Juttuja yhteensä	227

Taulukossa 2 kuvaan syytösten kohteiksi Aamulehden jutuissa mainittuja tahoja. Taulukossa ovat huomioituina syytösten kohteiksi mainitut tahot syyllistäviksi ja rajatapauksiksi määrittelemissäni uutisissa. Kaikissa syyllistävissä uutisissa mainitaan ainakin yksi taho, johon syytökset kohdistetaan uutisen otsikoissa tai ingressissä. Jokaisesta rajatapaukseksi määrittelemästäni uutisesta tällaista syytösten kohdetta ei löydy. Olen määritellyt syytöksen kohteen niin, että syytetty voi olla joko yksittäinen henkilö, ihmisryhmä tai hallinnollinen, ei-ihmismäinen taho, kuten kaupunki, vesilaitos tai pankki. Toinen luokitteluperuste syytöksen kohteelle on se, että kohde esitetään altavastajan asemassa, tekojaan puolustelevana tai selittelevänä tai lukijan antipatiaa herättävänä. Joissakin uutisissa syytetään useita eri tahoja. Uutisen pääotsikko voi esimerkiksi kohdistaa syytteet toiseen tahoon kuin jutun alaotsikko. Taulukon 2 laadinnassa en ole

yksilöinyt sitä, missä kohtaa uutisessa syyllistys esitetään. Jos esimerkiksi uutisen pääotsikko esittää yhden syytösten kohteen ja alaotsikko toisen, olen laskenut uutisesta löytyvän kaksi eri syytösten kohdetta. Vaikka syytöksen esittäminen pääotsikossa leimaa kohdetta vahvemmin kuin kohteen syyllistäminen väliotsikkotasolla, en ole taulukkoa laatiessani huomioinut sitä, miten painokkaita syytöksiä mihinkin kohteeseen kohdistetaan.

Joissakin jutuissa saatetaan kohdistaa syytöksiä samaan tahoon useita kertoja saman uutisen sisällä. Olen kuitenkin laatinut taulukon niin, ettei sillä ole merkitystä, mainitaanko tietty sama syytösten kohde uutisessa kerran vai useita kertoja. Jos uutinen esittää syytösten kohteeksi esimerkiksi kaupungin kerran tai jos kaupunki nostetaan saman uutisen sisällä syylliseksi useasti, olen kummassakin tapauksessa merkinnyt kaupungin kohdalle yhden syytöskerran. Toisin sanottuna kaupunki on siis nostettu syytöksen kohteeksi otsikko- tai ingressitasolla 32 Aamulehden uutisessa. Kuten Taulukosta 2 ilmenee, kaupunki on ylivoimaisesti yleisin syytetty aineistoni uutisissa. Monissa uutisissa kaupunkiin viitataan kaupungin erisnimellä, eli sanalla Nokia. En ole erotellut syytösten kohteina sanoja kaupunki ja Nokia, koska ne molemmat viittaavat samaan kohteeseen. Kaupunkiin kohdistuvien syytösten jälkeen toiselle sijalle syytösten kohteena nousee kaupungin johto tai päättäjät. Tämä taho esitetään syyllisen asemassa seitsemässä uutisessa. Olen laskenut tähän kategoriaan myös maininnat kaupungin hallinto ja virkamiehet sekä kaupungin tiedotus, koska tulkitsin näiden sanojen viittaavan keskenään jokseenkiin samoihin tahoihin. Kolmannen sijan syytösten kohteena jakavat kaupunginjohtaja ja vesilaitos, jotka molemmat esitetään syyllisiksi neljässä uutisessa. Vesilaitoksen kanssa samaan kategoriaan olen laskenut maininnat jätevedenpuhdistamosta (uutisissa tämä on lyhennetty muotoon puhdistamo). Valtuutettuihin tai valtuustoon viitataan syyllisinä uutisten otsikoissa ja ingresseissa vain kahdesti, samoin vesilaitoksen työntekijään, joka avasi laittoman putken venttiilin.

Vain yhdessä uutisessa syytöksiä kohdistetaan vesilaitoksen johtajaan tai kaupungin tekniseen johtajaan. Pankki ja vakuutusyhtiö esitetään kumpikin syytösten kohteina yhdessä uutisessa. Nämä kaksi tahoja esiintyvät tosin syyllisinä vain heikosti syyllistävissä, eli rajatapauksiksi luokittelemissani uutisissa. Myös tekninen johtaja esitetään syylliseksi vain heikosti syyllistävässä uutisessa. Näin ollen näihin kolmeen tahoon kohdistuvat syytökset jäävät vähäisiksi.

**Taulukko 2. Syytösten kohteet Aamulehden uutisissa
30.11.2007–3.4.2008.**

<i>Uutisessa esitetty syytöksen kohde</i>	<i>kpl</i>
Kaupunki	32
Kaupungin johto/hallinto/päätäjät/virkamiehet	7
Kaupunginjohtaja	4
Valtuusto/valtuutetut	2
Vesilaitos/jätevedenpuhdistamo	4
Vesilaitoksen johtaja	1
Vesilaitoksen työntekijä	2
Tekninen johtaja	1
Pankki	1
Vakuutusyhtiö	1

Taulukko 3 kuvaa syyttömien tahojen esittämistä Aamulehden uutisotsikoissa ja ingresseissä. Syyttömäksi kohteeksi olen luokitellut sellaiset tahot, jotka esitetään uutisissa sillä tavalla, että lukijan myötätunto herää näitä tahoja kohtaan. Toinen luokittelukriteerini syyttömien kohteiden osalta on, ettei syyttömänä kohteena esiinny samoja tahoja kuin syyllisiksi esitettyinä tahoina. Täten Taulukossa 2 esittämäni tahot eivät voi esiintyä Taulukossa 3. Kolmas määritelmä syyttömälle kohteelle on, että kohde voi olla yksittäinen henkilö, ihmisryhmä tai hallinnollinen, ei-ihmismäinen taho, kuten yritys tai koulu. Joissakin uutisissa syyttömän roolissa voi mieltää esiintyneen esimerkiksi yrityksiä, jotka kärsivät taloudellisia vahinkoja vesikriisin vuoksi. Uutisissa esiintyneet vesikriisin hoitamiseen osallistuneet auttavat tahot, kuten terveyskeskus, sairaala, armeija ja poliisi, olen rajannut luokituksen ulkopuolelle. Syyttömiksi esitettyjä kohteita esiintyy uutisissa 15, eli selvästi enemmän kuin syyllisiksi esitettyjä kohteita, joita aineistosta löytyy 10 eri kohdetta. Kuten syyllisten kohteiden kohdalla, syyttömistäkin kohteista yksi nousee kärkeen selvästi yli muiden vaihtoehtojen.

Yleisimmin uutisissa esitetään syyttömäksi tahoksi kaupunkilainen tai asukas, jotka olen laskenut samaan kategoriaan. Useimmiten puhutaan kaupunkilaisista. Joissakin jutuissa kaupunkilaiseen viitataan sanalla nokialainen, jonka olen luokitellut tutkimuksessani kaupunkilaisen kanssa samaan kategoriaan. Kaikkiaan 30 uutisessa kaupunkilainen esiintyy syyttömän roolissa.

Toiseksi eniten uutisissa kirjoitetaan syyttömän roolissa lapsista. Lapsi tai päiväkotilapsi esitetään syyttömäksi 11 uutisessa. Kolmanneksi yleisin syytön taho on sairastunut tai sairas. Tämä taho esiintyy seitsemässä uutisessa. Se seikka, että useissa uutisissa syytön taho on lapsi tai sairastunut, voi lisätä uutisten syyllistävyiden tehoa.

Sanoihin lapsi ja sairastunut liitetään yleisesti mielikuvia viattomuudesta ja heikkoudesta, mikä korostaa näiden tahojen syyttömyyttä ja uhriasemaa, mutta luo samalla kontrastia uutisissa esiintyviin syyllisiin tahoihin. Esimerkiksi sellaiset tahot, kuten kaupunki ja kaupunginjohtaja, näyttäytyvät lapsiin ja sairaisiin rinnastettuina entistä isommilta ja virkavaltaisemmilta. Lukijan mielessä syntyy helposti asetelma, jossa suuri ja byrokraattinen kaupunki asettuu vastakkain lasten ja sairaiden kanssa. Neljänneksi yleisin syytön kohde on koulu. Tämä taho mainitaan kuudessa uutisessa. Yhtä monessa uutisessa syyttömän roolissa esitetään yrittäjä, yhdessä jutussa puhutaan yrittäjäpariskunnasta. Viidessä uutisessa syyttömäksi esitetään työntekijä, henkilöstö tai henkilökunta. Nämä kaksi kategoriaa johdattavat lukijan ajattelemaan kriisin aiheuttamia taloudellisia menetyksiä, sillä syyttöminä uhreina on yrittäjiä ja työntekijöitä. Samoihin ajatuksiin vievät uutiset, joissa syyttömänä esitetään yritykset. Tällaisia uutisia on aineistossani viisi. Nimeltä uutisissa mainitaan kaksi nokialaista yritystä, Nokian Panimo ja Kylpylähotelli Eden. Yhdessä jutussa Edeniin viitataan otsikossa vain sanalla kylpylähotelli. Olen luokitellut nimeltä mainitut yritykset samaan kategoriaan yleisnimityksen yritys kanssa. Niin ikään viidessä uutisessa syyttömän roolissa esiintyy päiväkotia.

Kuudenneksi yleisimpiä syyttömiä kohteita ovat ihminen, perhe, nainen, potilas ja koti tai talous. Kahdessa uutisessa käytetään muotoa nokialaisnainen, jonka olen laskenut samaan kategoriaan kuin nainen. Nämä viisi tahoa mainitaan syyttömiksi jokainen neljässä uutisessa. Seitsemänneksi yleisin syytön taho on koululainen, oppilas tai eskari. Tämä taho esitetään syyttömäksi kolmessa jutussa. Lasten vanhemmat ovat syyttöminä kahdessa uutisessa. Yhdessä uutisessa syyttömäksi tahoksi mainitaan kuollut. Samoin uhri, korvausta saanut ja keski-ikäinen esitetään kukin syyttömäksi yhdessä uutisessa.

**Taulukko 3. Syyttömät kohteet Aamulehden uutisissa
30.11.2007–3.4.2008.**

<i>Uutisessa esitetty syytön kohde</i>	<i>kpl</i>
Kaupunkilainen/asukas	30
Sairastunut/sairas	7
Lapsi/päiväkotilapsi	11
Henkilökunta/henkilöstö/työntekijä	5
Ihminen	4
Koululainen/oppilas/eskari	3
Vanhempi	2
Perhe	4
(Nokialais)nainen	4
Potilas	4
Yrittäjä/yrittäjäpariskunta	6
Kuollut	1
Uhri	1
Korvausta saanut	1
Keski-ikäinen	1
Koulu	6
Päiväkot	5
Koti/talous	4
Yritykset/Nokian Panimo/Kylpylähotelli Eden	5

Taulukosta 4 käy ilmi, minkä verran uutisia esiintyy Aamulehden vesikriisiuutisoinnin aikana eri kuukausina. Taulukko on laadittu siten, että kunkin kuukauden alkupuoleen olen laskenut kuuluvaksi päivät ensimmäisestä neljänteentoista. Kuukauden loppupuolelle olen laskenut kuuluvaksi päivät viidennestätoista kuukauden viimeiseen päivään asti. Selvästi eniten vesikriisiuutisia ilmestyi Aamulehdessä joulukuun alussa, jolloin julkaistiin yhteensä 76 juttua. Tämä vastaa lähes 33,5 prosenttia kaikkien juttujen määrästä. Toiseksi eniten uutisia ilmestyi joulukuun lopussa, jolloin julkaistiin 37 juttua. Tammikuun alkupuolen aikana uutisten määrä laski 23 juttuun, mutta kuun loppupuolella uutisten määrä kasvoi jälleen. Tammikuun loppupuolella uutisia julkaistiin 33. Tämän jälkeen juttujen määrä vähenee selvästi. Maaliskuun lopussa ja huhtikuun alussa ilmestyi vesikriisistä enää muutamia uutisia.

**Taulukko 4. Uutisten esiintyvyys Aamulehdessä
30.11.2007–3.4.2008.**

<i>Ajanjakso</i>	<i>Juttuja (kpl)</i>
Marraskuun loppu	1
Joulukuun alku	76
Joulukuun loppu	37
Tammikuun alku	23
Tammikuun loppu	33
Helmikuun alku	14
Helmikuun loppu	17
Maaliskuun alku	16
Maaliskuun loppu	7
Huhtikuun alku	3
<i>Juttuja yhteensä</i>	<i>227</i>

Taulukko 5 kuvastaa sitä, miten syyllistävien juttujen esiintyvyys jakautuu eri kuukausien aikana. Syyllistäviä juttuja julkaistiin Aamulehdessä eniten joulukuun alkupuolella, jolloin ilmestyi myös eniten uutisia vesikriisistä. Joulukuun alussa syyllistäviä uutisia ilmestyi 14. Tämä vastaa aineistossani puolta kaikista syyllistävistä uutisista. Joulukuun alun jälkeen syyllistävien juttujen osuus pienenee melko tasaisesti. Kiinnostavaa on, että helmikuussa ei julkaistu yhtään syyllistävää uutista, mutta niin maaliskuun alussa ja lopussa kuin huhtikuun alussakin ilmestyi yksi syyllistävä uutinen kunakin ajanjaksona. Syyllistäminen siis nousee vielä uudelleen elementiksi uutisiin tammikuun lopussa tapahtuneen hiipumisensa jälkeen. Tosin syyllistämistä esiintyy uutisoinnin viimeisinä kuukausina selvästi heikommin kuin uutisoinnin ensimmäisinä kuukausina.

**Taulukko 5. Syyllistämisen esiintyvyys Aamulehden uutisissa
30.11.2007–3.4.2008.**

<i>Ajanjakso</i>	<i>Syyllistäviä juttuja (kpl)</i>
Marraskuun loppu	0
Joulukuun alku	14
Joulukuun loppu	6
Tammikuun alku	2
Tammikuun loppu	3
Helmikuun alku	0
Helmikuun loppu	0
Maaliskuun alku	1
Maaliskuun loppu	1
Huhtikuun alku	1
<i>Juttuja yhteensä</i>	<i>28</i>

4.2 Syyllistävyyden rakentuminen uutisissa

Tarkastelen tässä analyysiosiossa tutkimusaineistoani diskurssianalyysin avulla. Analysoitavanani ovat määrällisen sisällön erittelyn keinoin aineistosta erottamani syyllistävät uutiset. Löysin aineistostani kaikkiaan 28 syyllistävää uutista, mutta analysoin tässä yhteydessä kymmentä uutista. Olen rajannut osan syyllistävistä uutisista analyysini ulkopuolelle, koska tutkimusergonomisista syistä kaikkien uutisten tarkasteleminen ei ole ollut tässä tutkimuksessa mahdollista. Olen valikoinut analysoitavakseni ne syyllistävät uutiset, jotka ovat esiintyneet aineistossani kronologisesti ensimmäisinä.

Perusteena analysoitavien uutisten valinnalle on se, että aluksi luodut vaikutelmat syyllisyydestä ovat vaikeasti muutettavissa. Tämän on todennut Jaakko Lehtonen, jonka mukaan kriisin alkuvaiheessa syntyvää yleisön käsitystä organisaation osuudesta tapahtumaan on vaikea muuttaa kriisin edetessä, mikäli käsitys on kielteinen ja vahvasti tunteisiin perustuva (1999, 25). Näin ollen halusin valita analysoitavakseni sellaisia uutisia, jotka vaikuttivat kaikkein vahvimmin Aamulehden lukijoiden käsityksiin vesikriisin syyllisistä. Tutkin uutisista sitä, millaisin tavoin teksteihin luodaan vaikutelmia syyllisyydestä. Tässä osiossa tarkastelen uutisia leipäteksteineen.

Vesikriisiä käsittelevissä syyllistävissä jutuissa syyllistävyyden asteeseen vaikuttavat keskeisesti toimittajan sanavalinnat. Erilaisten sanojen vivahde-erojen avulla voidaan vaikuttaa jutun tulkintaan. Syyllisyysvaikutelmaa voidaan lisätä esimerkiksi vahvikesanan täysin käytöllä: *Nokian kaupunki tyri vesitiedotuksen täysin* (Aamulehti, 2.12.2007, A4). Kyseisessä uutisessa syyllistäminen on hyvin suoraa ja syytösten kohteeksi on yksiselitteisesti ilmaistu Nokian kaupunki. Otsikon syyllistävyttä havainnollistaa vertailu neutraalimpaan käsitepariin. Ilmaus ”kaupunki tyri tiedotuksen täysin” on selvästi syyllistävämpi kuin ilmaus ”tiedotus epäonnistui”, vaikka sisällöllisesti molemmat ilmaukset kertovat jokseenkin saman asian.

Uutisen pääotsikon lisäksi myös sen alaotsikossa on syyttävä sävy: *Hämmennys: Moni joi vielä lauantaina saastunutta hanavettä*. Alaotsikko ei yksistään ole erityisen syyttävä, mutta pääotsikkoon liitettynä se vahvistaa kuvaa tiedotuksen epäonnistumisesta. Samaa vaikutelmaa lisätään myös jutun ensimmäisessä väliotsikossa *Puskaradion varassa*. Syyllistävyttä lisää vielä jutun yhteyteen taitettu

kainalo *Jopa tuhat sairastunut vatsatautiin*. Kainalon otsikossa vahvistetaan pääuutisen syyllistävyyttä sairastuneiden määrää korostamalla, mutta yksinään kainalo ei ole syyllistävä.

Pääjutun leipätekstissä vahvistetaan vaikutelmaa tiedotuksen epäonnistumisesta kertomalla monen kaupunkilaisen kuulleen veden juomakelvottomuudesta vasta lauantai-iltapäivänä, vaikka juomakelvottomuus todettiin jo edellisenä päivänä. Jutun ensimmäisessä sitaatissa nokialainen haastateltava toteaa kaupungin tiedotuksen olleen heikkoa. Toinen paikallinen haastateltava hämmästelee jutussa sitä, ettei vedestä tiedotettu selvemmin esimerkiksi radiossa. Hän ilmaisee, että tiedottaminen oli puutteellista, koska se tehtiin vain internetissä. Tiedotuksen heikkoutta vahvistetaan kirjoittamalla, että useimmat puhdasta vettä jonottaneet kaupunkilaiset saivat tiedon veden saastumisesta puskaradion välityksellä. Kaupungin syyllistäminen tiedotuksen epäonnistumisesta viimeistellään kuvaamalla, että vesilaitoksen johtaja Juha Menonen lupaa kaupungin tehostavan tiedotusta. Tällä toteamuksella Menonen tulee myöntäneeksi, ettei tiedotus ole ollut riittävää.

Aamulehdessä joulukuun 3. päivänä julkaistu uutinen *Kaupunginjohtaja: turman vakavuutta ei tajuttu ajoissa* syyttää otsikossaan melko selkeästi kaupunginjohtajaa. Syyllisyysvaikutelmaa luodaan sanavalinnalla ”ei tajuttu”, mikä viittaa kaupunginjohtajan kenties puutteelliseen älykkyyteen. Passiivimuoto tosin viittaa myös yleisemmin muunkin kaupungin hallinnon ymmärtämiskyvyn puutteisiin. Kaupunginjohtajan nostaminen otsikkoon lisää syyllistävyyttä, sillä se kohdistaa syytökset kyseiseen henkilöön. Lisäksi kaupunginjohtajan voi otsikon perusteella tulkita joutuneen puolustuskannalle haastattelussa.

Syyllistäminen jatkuu heti leipätekstin alussa, sillä ensimmäisessä virkkeessä kaupunginjohtaja myöntää vedestä tiedottamisen myöhästyneen. Ensimmäisessä sitaatissa hän toteaa, ettei puolustele. Toteamuksen esittäminen uutisessa antaa kaupunginjohtajasta kuitenkin nimenomaan puolustelevan vaikutelman. Toisessa sitaatissa hän pahoittelee, ettei venttiilivika ilmennyt ajoissa. Tarve pahoitella asiaa viestii syyllisyydestä. Jutun lopulla kaupunkia syyllistetään siitä, ettei se tehnyt virka-apupyyntöä hätäkeskukselle. Uutinen kertoo, että kaupungin pyynnöstä hätäkeskus olisi voinut määrätä Ylen lähettämään alueellisen hätätiedotteen tai ohjeistuksen nokialaisille. Tiedon virka-apupyynnön tekemättä jättämisestä kertoo arvovaltainen lähde hätäkeskuksen johtaja, mikä lisää sanojen painoarvoa.

Samana päivänä ja edellisen uutisen viereen taitettuna ilmestyi uutinen *Päiväkoteja varoitettiin ainoastaan sähköpostilla*. Siinä syyllistävyys kohdistuu sekä kaupunkiin että vesilaitokseen. Vahvemmin syytösten kohteena on kaupunki, johon viitataan suoraan alaotsikossa ja ingressissä, lisäksi epäsuora viittaus kaupunkiin esitetään passiivimuodon avulla pääotsikossa. Vesilaitokseen viitataan vain toisessa väliotsikossa *Vesilaitos syyttää kiirettä*. Väliotsikossa vesilaitoksen syyllisyysvaikutelmaa luodaan sillä, että vesilaitoksen ilmaistaan joutuneen puolustuskannalle. Puolustuskannasta kielii se, että vesilaitos joutuu syyttämään kiirettä.

Pääotsikossa syyllistävyyttä tuodaan esiin kertomalla tiedotuksen olleen puutteellista, sillä päiväkotia varoitettiin **ainoastaan** sähköpostilla. Tämä luo lukijalle käsityksen, että varoituksia olisi pitänyt välittää muillakin keinoin. Alaotsikossa *Vatsatauti: Kaikkia päiväkotilapsia ei pystytty hoitamaan maanantaina Nokialla* vahvistetaan kaupungin syyllisyyttä toteamalla, ettei kaupunki selviydy lasten hoitamisesta. Lasten hoitamisen järjestäminen kuuluu kuntien lakisääteisiin tehtäviin, joten kaupungin ilmaistaan epäonnistuvan tässä kohtaa tehtävänsä hoidossa. Ingressissä lisätään kaupungin syyllisyyttä kertomalla, että ”Useissa Nokian päiväkodeissa juotiin teknisen jäteveden saastuttamaa vesijohtovettä vielä perjantaina iltapäivällä.” Ingressi vahvistaa samaa viestiä kuin pääotsikko, eli toteaa tiedotuksen olleen puutteellista. Jutun syyllistävyyden vaikuttavuutta lisäävät viittaukset päiväkotiin ja päiväkotilapsiin. Lapset tapahtuman uhreina lisäävät negatiivista suhtautumista syyllisiä kohtaan. Saman viestin pääotsikon ja ingressin kanssa välittää vielä ensimmäinen väliotsikkokin *Viesti ei mennyt perille*.

Leipätekstin alussa toistetaan pääotsikon viesti siitä, että päiväkodit saivat tiedon veden saastumisesta vain sähköpostilla. Vesilaitoksen johtajaa syytetään siitä, että hän ei vastannut puhelimeen, kun päiväkodin työntekijä yritti saada häneltä toimintaohjeita. Johtajan todetaan puolustelleen ”puutteellista tiedotusta” sillä, ettei kaikille ole mahdollista soittaa. Johtaja siis asetetaan toimintaansa puolustelevalle ja selittelevälle altavastaajaksi. Jutun loppupuolella todetaan suurimman osan Menkalan päiväkodin henkilökunnasta saaneen vatsataudin. Tämän ilmaiseminen vahvistaa viestiä tiedotuksen epäonnistumisesta, sillä sairastuneiden määrää ei pystytty rajoittamaan tehokkaalla tiedotuksella.

Niin ikään 3. joulukuuta julkaistiin uutinen *Tee rikosilmoitus, jos haluat Nokialta korvauksia*. Uutisen syyllistävyys kohdistuu kaupunkiin. Syyllistävyys ilmenee

sanasta rikosilmoitus, joka viittaa kaupungin toimineen mahdollisesti rikollisesti. Otsikossa todetaan myös, että kaupunki on ehkä velvollinen korvauksiin. Uutista tulkitessa on syytä muistaa, että lain mukaan korvausvelvollisuus syntyy vain, mikäli kaupunki on syyllinen. Uutisen leipäteksti on sisällöltään informatiivinen, eikä siinä esiinny syyllistävyyttä.

Miksi tieto ei kulkenut Nokialla? otsikoitiin 3. joulukuuta ilmestynyt Mistä kysymys -palstalla julkaistu uutistyyppinen juttu. Jutun syyllistävyyttä luodaan otsikon kysymyksen avulla. Kysymys luo vahvan vaikutelman siitä, että tiedotus oli puutteellista, sillä muuten kysymys olisi turha. Jos tiedotus olisi toiminut, olisi tarpeetonta tiedustella, miksi tieto ei kulkenut. Syytökset kohdistuvat otsikossa kaupunkiin.

Leipätekstin alussa syytösten kohteeksi nousee myös vesilaitos. Juttu kuvaa tiedotusta vaatimattomaksi ja riittämättömäksi. Tiedotuksen puutteellisuutta vahvistetaan kertomalla, että kaikki kaupunkilaiset eivät olleet kuulleet uutista veden saastumisesta vielä sunnuntainakaan.

Ensimmäinen kysymys kohdistaa syytöksiä vesilaitoksen johtajaan Juha Menoseen. Häneltä kysytään, miten on mahdollista, ettei kaikilla nokialaisilla ollut sunnuntainakaan tietoa asiasta. Menonen aloittaa kuvaamalla toimittajan kysymystä hyväksi. Tämä viestii siitä, ettei hän osaa vastata kysymykseen. Hän jatkaa toteamuksella, että tiedotusta tehostetaan jakamalla postitse tiedotteita asiasta. Näin hän myöntää tiedotuksen kaipaavan tehostamista. Toisessa kysymyksessä Menoselta kysytään, miksei tiedotteita jaettu jo perjantaina. Jälleen Menonen vastaa kysymyksen olevan hyvä. Lukija saa hänestä itseään toistelevan vaikutelman. Samalla vastaukset saavat mieltämään hänet kyvyttömäksi antamaan päteviä vastauksia. Toisen vastauksen jatko, jossa Menonen toteaa vesilaitoksen pyrkineen käyttämään harkintaansa perjantaina ja hoitamaan tiedotuksen mahdollisimman hyvin, näyttäytyy uutisoinnin kontekstissa jokseenkin hullunkuriselta. Koska kyseisessä jutussa ja useissa sitä edeltäneissä uutisissa on kerrottu tiedotuksen epäonnistuneen, vaikuttavat vesilaitoksen harkintakyky ja kyky tiedottaa varsin vähäisiltä.

Joulukuun 4. päivänä julkaistu etusivun vinkki *Laiton yhdysputki autioitti kouluja ja päiväkoteja* esittää syylliseksi kaupungin. Pääotsikko luo syyllisyyttä kertomalla kaupungista löytyneen laittoman yhdysputken. Otsikossa käytetty ilmaus autioitti korostaa ja dramatisoi kriisin seurauksia. Koulujen ja päiväkotien joutuminen autioitumisen kohteeksi luo mielikuvaa, jossa syyllinen kaupunki asettuu vastakkain

viattomia lapsia edustavien koulujen ja päiväkotien kanssa. Alarivi *Nokia-munaus*:

Koko maan vesilaitokset saavat selvittää rakenteet, vahingot ainakin

kymmeniätuhansia kohdistaa syytöksiä kaupunkiin toteamuksella Nokia-munaus.

Kaupungin kuvataan munanneen ja tämän munauksen mainitaan aiheuttaneen ainakin kymmenien tuhansien tappiot. Alarivi tuo myös ilmi, että kaupungin tekemä virhe johtaa koko maanlaajuisiin seurauksiin. Tämä seikka vahvistaa osaltaan vaikutelmaa virheen mittavuudesta.

Vinkin alun leipäteksti lisää kaupungin syyllisyyttä kertomalla vesikatastrofin vaivanneen jopa tuhansia. Leipätekstissä syyllisyyttä suunnataan kaupungin ohella vedenpuhdistamolle, sillä vinkki kertoo laittoman yhdysputken löytyneen puhdistamolta. Vinkin keskivaiheilla nostetaan esiin se, että poliisi tutkii lääninhallituksen pyynnöstä, oliko putken venttiili rikkoutunut vai oliko sen avannut joku henkilö. Kaupungin ja vedenpuhdistamon syyllisyyttä voimistaa se, että arvovaltaiset tahot poliisi ja lääninhallitus epäilevät kaupungin ja puhdistamon toimia. Vinkin kertoma mahdollisuus siitä, että joku ihminen on avannut venttiilin tuo syyllisyyspohdintaan mukaan uuden, vielä tuntemattoman tahon. Luonnollisesti raskauttavamman asiasta tekee se, että joku on voinut avata venttiilin sen sijaan, että venttiili olisi rikkoutunut itsestään.

Vesi- ja viemärlaitosyhdistyksen vesiasiantuntija Riku Vahala kertoo uutisessa, että yhdistys pyytää koko maan laitoksia tarkistamaan rakenteensa. Täten leipätekstissä ilmaistaan sama asia kuin alarivissäkin, eli kuvataan kaupungissa tapahtuneen virheen seurausten laajuutta. Vahalan kommentin yhteydessä vedenpuhdistamolla ollutta yhdysputkea kuvataan laittomaksi viritelmäksi. Tämä antaa vedenpuhdistamon toiminnasta ammattitaidottoman ja laista piittaamattoman kuvan ja samalla voimistaa puhdistamon syyllisyysvaikutelmaa.

Vinkin loppupuolella todetaan mahataudin autioittaneen päiväkoteja, kouluja ja tehtaita. Useiden päiväkotien henkilöstöstä noin puolen kerrotaan jääneen pois töistä ja Koskenmäen koulun yli 400 oppilaasta hieman yli puolen olleen maanantaina kotona. Tiedot kuvaavat sairastuneiden suurta määrää ja kriisin seurausten laajuutta. Nokian Panimon kirjoitetaan keskeyttäneen tuotantonsa ja Nokian Renkaiden joutuvan mahdollisesti toimimaan samoin. Nämä tiedot tuovat kriisin vaikutuksiin mukaan yritysten näkökulman ja kuvastavat tapauksen negatiivisia taloudellisia vaikutuksia.

Rikospoliisi tutkii Nokian ympäristöonnettomuutta otsikoitu, 4. joulukuuta ilmestynyt uutinen syyllistää kaupunkia. Pääotsikko kohdistaa syytökset kaupunkiin toteamalla, että poliisi tutkii kaupungissa sattunutta onnettomuutta. Rikospoliisin mainitseminen vihjaa siihen, ettei kyse ole ehkä pelkästä onnettomuudesta, johon kukaan ei ole syyllinen. Yksinään pääotsikko ei ole kovin syyllistävä, mutta uutisen syyllistävyys vahvistuu myöhemmin jutussa. Alaotsikko *Katastrofi: Vika on korjattu, eikä likainen vesi pääse enää pilaamaan talousvettä* on melko neutraali, kuten myös jutun ainoa väliotsikko *Selvitykset koko maassa*. Ingressi *Tuhansille mahaoireita, noin 200 ihmiselle terveystakeskus- tai sairaalareissu. Ja lisää tulee. Syyllinen: laitton putki* syyllistää kuvaamalla sairastuneiden määrän suuruutta ja vakavien, lääkärihoitoa vaatineiden sairastumisten määrää. Syyllistävyyttä vahvistetaan toteamalla, että sairastumiset ja lääkärireissut ovat lisääntymässä. Vaikka ingressissä ei mainita kaupunkia, on siitä luettavissa epäsuoraa syyllistämistä kaupunkia kohtaan. Ensinnäkin pääotsikko on jo liittänyt tapahtumat kaupunkiin. Lisäksi elottomana esineenä laitton yhdysputki ei ole itsestään ilmaantunut Nokialle, vaan jonkun on täytynyt asentaa se ja hyväksyä putken asentaminen ja olemassaolo. Syyllistystä lisää se, että ingressissä muistutetaan putken laittomuudesta.

Leipätekstissä nostetaan esiin sama kysymys kuin uutiseen liittyvässä, edellä kuvaamassani vinkissä. Tekstissä kysytään, oliko vedenpuhdistamolla olleen yhdysputken venttiili rikkoutunut vai oliko joku ihminen avannut sen. Kysymys herättää pohtimaan, onko joku henkilö tahallisesti aiheuttanut kriisin. Uutinen toteaa myös vinkin tavoin lääninhallituksen määränneen poliisin tutkimaan asiaa.

Vesi- ja viemärlaitosyhdistyksen vesiasiantuntija Riku Vahala mainitsee uutisessa yhdysputkien teknisen ja talousveden verkkojen välillä olevan rakennusmääräysten vastaisia. Vahala sanoo, että määräysten mukaan on varmistettava, ettei jätevesi pääse virtaamaan puhtaaseen talousveteen missään tilanteessa. Nämä tiedot muistuttavat siitä, että Nokialla on toimittu lainvastaisesti. Leipäteksti antaa kaupungista määräyksistä piittaamattoman kuvan.

Juha Menonen kertoo uutisessa, ettei hän tiedä, milloin yhdysputki on rakennettu vedenpuhdistamolle. Tämä luo vesilaitoksen johtajasta sellaista mielikuvaa, ettei hän ole perillä johtamansa laitoksen asioista. Näin vesilaitoksen johtajasta syntyy ammattitaidoton vaikutelma.

”Ulkopuoliset johtamaan katastrofia” otsikoitu, 5. joulukuuta ilmestynyt juttu kohdentaa syytöksiä kaupunkiin. Itse pääotsikko ei sinänsä ole syyttävä, mutta

alaotsikko *Verkkokeskustelu: Ihmiset raivoissaan kaupungille* on selvästi syyllistävä ja kohdistaa syytökset yksiselitteisesti. Alaotsikko lisää pääotsikonkin syyllistävyyttä. Alaotsikon kanssa tulkittuna pääotsikon voi ajatella vihjaavan, että kaupunki ei itse pysty johtamaan kriisiä, joten katastrofia johtamaan kaivataan ulkopuolisia.

Juttu on laadittu tavallisesta uutisesta poikkeavalla tavalla poimimalla juttuun sitaatteja Aamulehden verkkokeskustelusta. Ensimmäinen sitaatti syyttää kaupunkia valehtelusta. Kaupungin todetaan väittäneen vettä juomakelpoiseksi vielä perjantainaamuna ja tunnustaneen veden saastumisen vasta sitten, kun sairastuneita ilmaantui enemmän. Toinen sitaatti ihmettelee, miksei kaupunginjohtaja käynnistänyt kriisitiedottamista ja muita kriisitoimenpiteitä heti torstaina. Kirjoittaja arvioi, että tällä olisi estetty tuhansien sairastuminen.

Kolmannessa sitaatissa vastuullisiksi kriisistä asetetaan vesilaitoksen johtaja ja kaupungin ylin virkamiesjohto. Myös terveyskeskuksen johdon sanotaan syyllistyneen hyssyttelyyn ja asian piilotteluun. Neljännessä kommentissa syytetään kaupunkia asian salailusta.

Viides kommentoija arvostelee hallituksen edustajia siitä, etteivät he ole ottaneet kantaa kriisiin. Hän toteaa, ettei Nokian johtoporras selviä katastrofista, vaan tarvitsee ulkopuolista apua. Kuudennessa sitaatissa syytetään kaupunginjohtoa siitä, ettei se ymmärrä, miltä sairastuneista kaupunkilaisista tuntuu.

Joulukuun 5. päivänä julkaistu uutinen ”*Kunnan pitää luvata, ettei tällaista tapahdu enää ikinä*” osoittaa syytökset kaupunkia kohtaan. Pääotsikko vaatii kaupungilta lupautsa siitä, ettei kriisiä toisteta. Otsikon kirjoittaminen sitaatteihin viestii siitä, että lupautsa vaatii ainakin yksi tai mahdollisesti useampi Aamulehden haastattelema henkilö. Alaotsikko *Vesikatastrofi: Sairastuneet lapsiperheet kansoittivat Nokian terveyskeskuksen* on yksinään neutraalihko, mutta pääotsikkoon yhdistettynä se vahvistaa syyllistävyysvaikutelmaa ja kohdistaa syytöksiä kaupunkiin. Alaotsikon sanavalinta kansoittivat johdattaa ajattelemaan, että sairastuneita on huomattavan paljon. Sanan lapsiperheet nostaminen alaotsikkoon lisää syyllisyysvaikutusta, sillä lapset yhdistetään helposti viattomuuteen. Viattomien lasten sairastumisen aiheuttamisen voi tulkita vielä pahemmaksi teoksi kuin aikuisten sairastuttamisen.

Ingressi *Nella Lempiäinen, 4, on yksi Nokian terveyskeskuksessa tiistai-iltana vuoroaan odottaneista vatsatautiin sairastuneista lapsipotilaista*. tukee samaa vaikutelmaa kuin alaotsikko. Jutun ainoa väliotsikko *Nokialaisnainen valittaa* on jossain määrin syyllistävä, varsinkin pääotsikkoon liitettynä. Valittamista pidetään

tavallisesti negatiivisena verbinä, eikä syytä valittamiseen olisi, ellei olisi jotakin epäkohtaa, josta valittaa.

Leipätekstissä pääotsikon kommentin esittäjäksi paljastuu sairastuneen lapsen äiti, joka on itsekin vatsataudissa. Tekstissä kuvataan ensin äidin ja tyttären sairastumista ja oireita. Sen jälkeen äiti esittää vaatimuksen, että kunnan pitää luvata, ettei vastaavaa enää tapahdu. Tämä luo asetelman, jossa kunta on vastuullinen sairastumisista. Toinen nokialaisäiti moittii jutussa kaupunkia tiedottamisesta. Hän kertoo saaneensa kirjeen veden saastumisesta vasta tiistaina. Kolmas haastateltava arvostelee kaupunkia ja vesilaitosta siitä, että vesilaitokselta on tullut ilmoitus hintojen korotuksesta.

Jutun loppupuolella kirjoitetaan nokialaisen äidin aikovan valittaa kaupungin terveystarkastajan toiminnasta. Hän katsoo terveystarkastajan toimineen välinpitämättömästi. Valitusta suunnitteleva nainen oli havainnut viemärin hajun vedessä keskiviikkona ja pyysi terveystarkastajaa ottamaan vedestä näytteitä. Tämä kieltäytyi kuitenkin näytteenotosta perustellen asiaa virka-ajan päättymisellä. Vesilaitosta nainen syyttää uutisessa virheellisen tiedon antamisesta, sillä vesilaitokselta hänen epäilyihinsä vastattiin toteamalla, ettei vedessä voi olla viemärivettä.

Joulukuun 6. päivän etusivun peittää lähes kokonaan vinkki *Vastauksia vedestä*. Sen otsikko on neutraali, mutta ingressissä syyllistetään kaupunkia ja kaupunginjohtajaa. Kaupungin tilaa kuvataan heti ingressin alussa kaaosmaiseksi sanoin ”Nokian vesikaaos”. Ingressi kertoo kaupungin joutuneen tilanteeseen, jossa tarvitaan armeijan ja SPR:n apua ja sairastuneiden määrän nousseen tuhansiin. Lisäksi syyllistävyyttä lisää se tieto, että 30 000 ihmistä joutuu selviytymään Nokialla ilman vettä. Vesihuollon järjestäminen on osa kunnan tehtäviä, joten kaupunki syyllistyy tehtäviensä laiminlyöntiin. Ingressi toteaa kaupunginjohtajan pyytäneen julkisesti anteeksi, mikä luo mielikuvaa siitä, että kaupunginjohtaja tuntee syyllisyyttä. Koska kaupunginjohtaja edustaa koko kaupunkia, anteeksipyyntö voi tulkita myös niin, että se todistaa kaupungin tehneen jotakin väärin ja kaupungin taholla koetaan tarpeelliseksi pyytää tapahtunutta anteeksi.

Vinkki rakentuu kysymys-vastaus-muotoisesti. Kysymykset vastauksineen ovat hyvin informatiivisia, eikä niiden sävy ole juurikaan syyttävä. Yksi kysymys haastaa kuitenkin selvästi kaupunkia. Kysymyksessä tiedustellaan, miksei Nokialle ole perustettu kriisijohtoa. Kysymyksessä todetaan lisäksi, etteivät kaupungin voimat riitä

katastrofin hoitamiseen. Yhdessä kysymykset luovat vahvan kuvan siitä, ettei kaupunki kykene täyttämään yhtä perustehtäväänsä, eli talousveden jakelua. Lisäksi kysymykset välittävät kuvaa kaupungin syyllisyydestä kertomalla siitä, miten monella tavalla vesikriisi vaikeuttaa ihmisten arkista elämää. Kysymykset tuovat ilmi, ettei vettä voi käyttää esimerkiksi ruoanlaittoon eikä astioiden pesemiseen ja että veden kautta saattaa levitä monenlaisia taudinaiheuttajia.

4.3 Tulokset kriisijournalismin kontekstissa

Kriisijournalismille tyypilliseen tapaan Nokian vesikatastrofinkin uutisoinnissa pyrittiin etsimään syyllisiä kriisiin. Uutisointi eteni Aamulehdessä uutisprosessin alun muutamasta informatiivisesta uutisesta nopeasti katastrofin syitä etsiviin uutisiin. Suurin osa uutisista osoittautui kuitenkin otsikko- ja ingressitasolla varsin neutraaleiksi ja ei-syyllistäviksi. Ei-syyllistävien juttujen osuus aineistostani oli reilut 75 prosenttia. Tutkimushypoteesini osoittautui tutkimuksessa osuvan oikeaan, eli syyllistämistä esiintyi uutisissa jonkin verran ja syytöksiä ei henkilöity yksinomaan tiettyyn tahoon.

Vesikriisiä käsitteleviä uutisia ilmestyi eniten joulukuun alussa. Samalla ajanjaksolla julkaistiin myös eniten syyllistäviä uutisia. Syyllistävien uutisten osuus joulukuun alussa on huomattava, sillä tuolloin ilmestyi puolet aineistosta löytämistäni 28 syyllistävästä uutisesta. Ajanjaksolla julkaistujen uutisten määrä vastaa noin kolmannesta kaikista aineistooni kuuluvista uutisista.

Yllättävää tuloksissani on se, että syytettyjen kohteiden analyysissa vesilaitoksen johtajaan osoittautui kohdistuvan syyllistämistä vain yhdessä uutisessa. Vesikriisin aikana uutisia seurattessani mieleeni jäi selvästi vahvempi näkemys vesilaitoksen johtajasta syyllistettynä. Hänen toimintansa joutui myös poliisitutkimuksen kohteeksi, mikä lisää analyysini tuloksen yllättävyyttä. Rikostutkimuksen olisi voinut olettaa antavan toimitukselle perusteen nostaa vesilaitoksen johtajan syylliseksi useammassa jutussa. Myöskään venttiilin avannutta työntekijää ei uutisissa syyllistetä kovin voimakkaasti, sillä hänet nostetaan syytöksen kohteeksi kahdessa jutussa. Tätä asiaa selittää hänen asemansa työntekijänä ja tavallisena ihmisenä. Yleisesti ajatellen johtotasoon kohdistuvaa kritiikkiä pidetään hyväksyttävämpänä kuin pienten ihmisten

arvostelua. Työntekijän syyllistävyyttä pehmensi Aamulehden uutisoinnissa hänen tekonsa kuvaaminen inhimilliseksi erehdykseksi.

Syyllistäminen oli vain harvoissa Aamulehden otsikoissa ja ingresseissä suoraa ja tiettyyn, selvästi määriteltävään kohteeseen suunnattua. Tyypillisesti uutisissa esiintynyt syyllistäminen oli piilotettua, eli syytökset verhottiin vihjaileviin sanavalintoihin ja syytösten kohteena olivat epämääräisesti Nokian kaupunki ja kaupungin viranhaltijat tai hallinto.

Joissakin uutisissa syyllisiksi nostettiin yksittäisinä henkilöinä kaupunginjohtaja, vesilaitoksen johtaja ja tekninen johtaja. Syyllistävyyttä luotiin uutisissa etenkin sanavalinnoilla. Syyllistävyyden asteeseen vaikuttivat esimerkiksi vahvikesanat kuten adverbti täysin (uutisessa *Nokian kaupunki tyri vesitiedotuksen täysin*).

Uutisissa käytettyjä syyllistämisen keinoja olivat etenkin negatiivisten sanojen liittäminen kaupunkiin ja tiedotukseen, haastateltavien käyttö, uhrien esittäminen, toisto, sairastuneiden määrän korostaminen ja kaupunginjohtajan sekä vesilaitoksen johtajan esittäminen puolustelevinä ja selittelevinä.

Negatiivisia kuvauksia liitettiin kaupunkiin kirjoittamalla muun muassa Nokia-munauksesta ja kuvaamalla kaupungin tyrineen tiedotuksen. Haastateltavina käytettiin tyypillisesti tavallisia nokialaisia, jotka suhtautuivat arvostellen kaupungin ja vesilaitoksen toimintaan, kritisoivat tiedotusta ja kuvasivat oman arkensa hankaluutta sekä sairastumisia. Useissa uutisissa kuvataan uhreja ja esimerkkiuhreiksi nostetaan monesti sairastuneet lapset. Uhrien esittäminen lapsiuhrien avulla korostetun viattomina lisää syyllistävyyttä tehokkaasti. Kaupunginjohtaja näyttäytyy jutuissa anteeksipyytelevänä ja puolustelevana ja vesilaitoksen johtaja esitetään tekoja selitteleväksi ja monista vesilaitosta koskevista asioista tietämättömäksi.

Sairastuneiden määrää korostetaan esimerkiksi kuvaamalla sairastuneiden kansoittaneen terveyskeskuksen ja koulujen autioituneen. Toistoa käytetään hyvin runsaasti aineistossa. Useat uutiset käsittelevät tiedotuksen puutteellisuutta.

Yksittäisissä uutisissakin samankaltaiset haastateltavien kommentit tiedotuksen huonosta tavoittavuudesta ja epäonnistumisesta toistuvat usein.

Palmolahden esittämistä syyllistämisen keinoista omassa aineistossani esiintyi uhrien käyttö. Kuutin havainto median taipumuksesta korostaa haastateltavan tietämättömyyttä toteutui vesilaitoksen johtajan kohdalla. Onnela ja Jokinen kirjoittavat kumpikin toistosta yleisenä vaikuttamiskeinona. Aineistossani toistoa

esiintyi esimerkiksi vesilaitoksen johtajan lausunnoissa ja uutisten kuvauksissa sairastumisista sekä tiedotuksen epäkohdista.

Palmolahti mainitsee, että Journalistin ohjeissa kielletään ottamasta kantaa syyllisyyteen ennen kuin asiasta on olemassa tuomioistuimen tai viranomaisen päätös (1993, 59). Aamulehden kaltaisessa laatulehdeksi määriteltävässä mediassa Journalistin ohjeita pyritään tavallisesti noudattamaan. Alan eettisen säännösten ohjeistuksen voi tulkita johtaneen Aamulehden vesikriisiuutisoinnissa varovaisuuteen syytösten esittämisessä ja etenkin niiden henkilöimisessä. Vielä Journalistin ohjeita tiukemmin vesikriisiuutisointia sitoivat Suomen lainsäädännön määritelmät kunnianloukkauksesta. Palmolahti korostaa, että ammattitaitoinen toimittaja ei tavallisesti lipsu lähellekään lain määrittelemää herjauksen rajaa (emt., 64). Tähän näkemykseen on helppo yhtyä Aamulehden vesikriisiuutisointia tarkastellessa. Syyllistävienkin uutisten sävy oli varsin asiallinen, etenkin kun otetaan huomioon, että syylistysten kohteiksi joutuneiden Nokian kaupungin hallintoa tai vesilaitosta edustavien henkilöiden yksityisyyden suoja on heidän virkansa tai asemansa sekä kriisin mittavuuden vuoksi alhaisempi kuin tavallisilla kaupunkilaisilla. Lisäksi pahan onnen venttiiliä kääntäneen vesilaitoksen työntekijän henkilöllisyyttä ei missään uutisoinnin vaiheessa paljastettu.

Median henkilöitymiskehitystaustaa vasten on jonkin verran yllättävää, että niin harva uutinen henkilöi syytöksiä. Aiempien tutkimusten, Suomen lainsäädännön ja Journalistin ohjeiden valossa ei kuitenkaan ole yllättävää, että tutkimuksessani selvästi yleisimmäksi syytösten kohteeksi nousi kaupunki. Tällöin syytöksiä ei tarvinnut yksilöidä keneenkään henkilöön. Hieman yllättävää on, että kaupunginjohtajaan kohdistettiin syytöksiä neljässä uutisessa. Hän osoittautui selvästi yleisimmäksi henkilöksi, jota uutiset syyllistivät. Huomionarvoista on, ettei kaupunginjohtaja joutunut rikostutkinnan kohteeksi, mutta silti häntä syyllistettiin useammin kuin tutkintaan joutuneita henkilöitä, joista yksi oli vesilaitoksen johtaja, toinen vesilaitoksen työntekijä ja kolmannen henkilöllisyyttä ei paljastettu.

Jälkimmäisen henkilön todettiin vain työskennelleen vesilaitoksella virkamiehenä esimiestehtävissä. Tämä tieto käy ilmi Aamulehden 1. maaliskuuta julkaisemasta uutisesta *Nokian virkamiehiä epäillään rikoksesta*. Asia ei ilmene vielä otsikkotasolta tai ingressistä, vaan vasta leipätekstistä.

Syyttömien kohteiden joukosta ei varsinaisesti noussut yllätyksiä. Kaupunkilaisten kuvaaminen syyttömiksi on neutraali tapa uutisoida aihetta. Syyttömien esittäminen

kaupunkilaisiksi saattoi tosin osaltaan luoda syyllistävyysvaikutelmaa kaupunkia kohtaan, sillä kriisiuutisoinnissa aihe liitettiin tällä tavoin kaupunkiin silloinkin, kun jutuissa puhuttiin syyttömistä eikä syyllisistä. Toisinaan kaupunkilaiset tavataan myös nähdä vastakkain kaupungin kanssa. Median pyrkimys dramatisoida kriisiuutisia selittää sitä, että monissa uutisissa syyttöminä esitettiin viattomat ja heikot tahot, eli lapset ja sairaat. Muutkin syyttömiksi esitetyt tahot liittivät aiheen usein lapsiin tai perheeseen, sillä syyttömiksi mainittiin esimerkiksi koululaiset, eskarit, vanhemmat, perhe, koti, koulu ja päiväkotit. Tahoon sairas rinnastettavia tahoja ovat aineistossa uhri ja potilas.

Vesikriisin sattuminen Aamulehden keskeisellä levikkialueella selittää uutisoinnin runsautta lehdessä. Läheisyys on yksi keskeinen uutiskriteeri samoin kuin yllättävyys, negatiivisuus, yhteiskunnallinen merkittävyys ja laaja vaikuttavuus. Nämä kaikki kriteerit täyttyivät vesikriisin kohdalla, joten aihe oli otollinen uutisoitava Aamulehdelle. Läheisyys, negatiivisuus, kriisin laajuus ja yhteiskunnallinen merkittävyys (jota kaupungin osa kriisin keskeisenä toimijana lisäsi) saattoivat vaikuttaa uutisoinnissa syyllistävien juttujen määrää lisäävästi ja kirvoittaa aiheen kriittiseen käsittelyyn. Kriisi kosketi mahdollisesti joitakin Aamulehden toimittajia varsin läheisesti, sillä osa toimituksen väestä tai heidän läheisistään ehkä asui kriisialueella. Syyllistävien juttujen osuutta saattoivat lisätä suuri uhrimäärä ja se seikka, että uhrien joukossa oli paljon lapsia, sillä onhan viattomien uhrien puolelle helppoa ja luontevaa asettua. Kaikesta huolimatta aiheen uutisointi oli melko objektiivista.

On silti huomionarvoista, että harvoissa jutuissa asetuttiin Nokian kaupungin hallinnon tai viranhaltijoiden puolelle. Syyllistävät jutut asettuivat yleensä kaupungin hallintoa ja viranhaltijoita vastaan ja tavallisten kaupunkilaisten puolelle. Tästä näkökulmasta tarkastellen uutisoinnin voi sanoa olleen jonkin verran kallellaan kaupunkilaisten suuntaan. Tällaista puolueellisuutta voidaan pitää hyväksyttävänä, sillä vesikriisin syistä tiedossa olevien faktojen perusteella voidaan todeta vesilaitoksen ja kaupungin syyllistyneen ainakin jonkinasteisiin laiminlyönteihin. Vesikriisin syyllisten henkilöityminen kunnallisiin päättäjiin ja viranhaltijoihin toi oman lisänsä syyllistämisuutisiin. Aamulehden voidaan ajatella omaksuneen aseman vallan vahtikoirana, joka näkee tehtäväkseen paljastaa valtaapitävien rikkomuksia. Palmolahden tavoin ajattelen, että on olemassa niin hyvää kuin huonoakin syyllistävää journalismia (1993, 12). Palmolahti liittää syyllistämisen journalismin oikeuteen

kritisoida ja puuttua yhteiskunnan epäkohtiin. Hänen mukaansa syyllistävä journalismi voi edistää moraalialia ja oikeudenmukaisuutta yhteiskunnassa. Toisaalta syyllistävä journalismi saattaa esimerkiksi olla konservatiivista, hyödyttää vallitsevia valtarakenteita ja haitata vaihtoehtoisia valtapyrkimyksiä. (Emt., 148–149.) Toisinaan syyllistävä journalismi voi myös syyllistyä syyttömiksi osoittautuvien tahojen esittämiseen huonossa valossa.

5 Loppupäätelmiä

Aamulehden objektiivisuutta vesikriisiuutisoinnissa voidaan arvioida niin yksittäisten uutisten tasolla kuin kaikkien aihetta käsittelevien uutisten yhteissummanakin. Kaiken kaikkiaan uutisointi osoittautui varsin objektiiviseksi, mutta yksittäisten uutisten objektiivisuudessa oli havaittavissa eroja.

Analyysini yksi havainto on, että uutisen konteksti vaikuttaa selvästi uutisen tulkintaan. Yksittäisen jutun sisällä pääotsikko ohjaa sitä seuraavien otsikoiden ja ingressin tulkintaa. Lisäksi pää- ja muut otsikot voivat joko välittää samansuuntaista viestiä keskenään tai antaa lukijalle toisiinsa nähden ristiriitaisia tulkintamahdollisuuksia. Lehden tasolla esimerkiksi uutiseen liittyvä vinkki tai muut lehdessä olevat samaan aiheeseen liittyvät jutut ohjaavat uutisen tulkintaa. Erityisen vahvasti uutisen tulkintaan vaikuttavat samasta aiheesta kertovat uutiset, jotka ovat tulkittavan uutisen kanssa samalla sivulla. Nokian vesikriisin kaltaisessa pitkään jatkuneessa uutistapahtumassa voi nähdä myös aiemmin juttuprosessin aikana aiheesta julkaistujen uutisten ohjaavan myöhemmin ilmestyvien uutisten tulkintaa. Havaintoni kontekstin vaikutuksesta uutisten tulkintaan on yhtenevä tiedotusopissa ja psykologiassa yleisesti tunnustetun näkemyksen kanssa, jonka mukaan tulkitsijan aiemmat kokemukset, tiedot, taidot ja asenteet ohjaavat hänen tekemiään tulkintoja. Tämän johdosta tutkimuksessani on pohdinnanarvoista se, missä määrin omakohtaiset kokemukseni vesikriisistä ohjaavat tulkintojani.

Johdannossani esitin uutisten objektiivisuuden vaateen ja syyllistävyiden esiintymisen uutisissa muodostavan ristiriidan. Tutkimukseni osoitti, että Aamulehden vesikriisiuutisoinnissa tämä ristiriita jäi kohtalaisen pieneksi, sillä syyllistävien uutisten määrä aineistossa oli melko vähäinen. Yksittäisten uutisten kohdalla ristiriitaa kuitenkin esiintyi. Joissakin uutisissa otettiin selvästi kantaa esimerkiksi syyllistämällä kaupunkia tiedotuksen tyrimisestä.

Raittila muistuttaa, että kansalaisten, median ja viranomaisten intressit viestinnässä eroavat toisistaan usein. Hän toteaa viranomaisten suhtautuvan medioihin ennen kaikkea tiedonvälityskanavana, kun taas kansalaisille median rooli on tätä moniulotteisempi. ”Tiedon välittämisen lisäksi median tehtävänä on katastrofin tulkinta ja kontekstointi: siihen kuuluu kertomuksen rakentaminen, kokemusten ja

tunteiden välittäminen sekä tapahtuman kriittinen tarkastelu.” (Raittila, 1996, 13.)

Tästä näkökulmasta tarkasteltuna Aamulehti vastasi vesikriisiuutisoinnissaan nähdäkseni kohtalaisen hyvin yleisön tarpeisiin, sillä lehti tarjosi katastrofista monipuolisesti ja runsaasti tietoja sekä tavallisten nokialaisten kertomuksia arjestaan kriisin keskellä. Aamulehti toimi siis sekä viranomaisia palvelevana tiedonvälittäjänä että kansaa palvelevana kertomuksen rakentajana, kriisin kriittisenä tarkkailijana ja tunteiden tulkkina.

Raittilan mukaan viestimillä on kriisin kohdatessa keskeinen rooli näkökulman valitsijoina ja uusien kysymysten päiväjärjestykseen tuojina. Hän uskoo, että media ratkaisee paljolti sen, ”puhutaanko onnettomuuden jälkeen omaisten surusta, onnettomuuden syyllisistä vai ihmisen avuttomuudesta luonnonvoimien edessä”. (Emt., 56.) Nokian vesikriisin yhteydessä Aamulehden voi nähdä tukeneen lähinnä pohdintoja syyllisistä ja innostaneen lukijoita myötäelämään kriisin uhrien koettelemuksia. Lehti tosin herätti myös kysymyksiä katastrofin mahdollisista kauaskantoisista seurauksista esimerkiksi Nokian kaupungin imagoon, taloudelliseen tilanteeseen ja saastunutta vettä juoneiden terveyteen.

Lähdeluettelo

Douglas, Mary (2000) *Puhtaus ja vaara. Ritualistisen rajanvedon analyysi*. Tampere: Vastapaino.

Hakala, Salli (2009) *Koulusurmat verkostoyhteiskunnassa. Analyysi Jokelan ja Kauhajoen kriisien viestinnästä*. Helsinki: Viestinnän tutkimuskeskus CRC, Helsingin yliopisto, viestinnän laitos.

Jokinen, Arja; Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (1999) *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino.

Juholin, Elisa (2001) *Communicare! Viestintä strategiasta käytäntöön*. Helsinki: Inforviestintä Oy.

Lehtonen, Jaakko (1999) *Kriisiviestintä*. Helsinki: Mainostajien Liitto.

Koljonen, Kari (2013) *Kriisi journalismissa. Kansakunnan katastrofit ja muuttuva professio*. Tampere: Tampereen yliopisto, Viestinnän, median ja teatterin yksikkö.

Koljonen, Kari & Kunelius, Risto (2005) *On vain yhteinen suru. Onnettomuusjournalismin muutossuuntia Kuurilasta Konginkankaalle 1957–2004*. Journalismikritiikin vuosikirja 2005. Tampere: Journalismien tutkimusyksikkö.

Kuutti, Heikki (2008) *Mediakierre. Selviytyminen kielteisessä julkisuudessa*. Helsinki: Infor Oy.

Lavento, Heidi (2009a) Viestinnän strateginen johtaminen puuttui Nokian vesikriisissä. *Premissi* 4(2): 6–9.

Lavento, Heidi (2009b) Nokian vesikriisi yllätti – vaaran merkkejä ei havaittu. *Media & viestintä* 32(2): 82–96.

Onnela, Heini-Tuuli (2004) Tapaus Jäätteenmäki – kuinka syyllisyyttä rakennetaan. *Naistutkimus* 17(4): 57–60.

Palmolahti, Harri (1993) *Kuka ampui? Tutkimus journalismin, erityisesti televisiouutisten tavasta syyllistää*. Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksen julkaisusarja A 81. Tampere: Tampereen yliopisto.

Pietikäinen, Sari & Mäntynen, Anne (2009) *Kurssi kohti diskurssia*. Tampere: Vastapaino.

Rahkonen, Juho (2005) *Journalisti hyökyaallon harjalla. Aasian katastrofi uutistytön tekijöiden kokemana*. Tampere: Journalismien tutkimusyksikkö.

Raittila, Pentti (1996) *Uutinen Estonia*. Tampere: Tampere University Press.

Raittila, Pentti; Johansson, Katja; Juntunen, Laura; Kangasluoma, Laura; Koljonen, Kari; Kumpu, Ville; Pernu, Ilkka & Väliverronen, Jari (2008) *Jokelan koulusurmat mediassa*. Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksen julkaisusarja A 105. Tampere: Journalismin tutkimusyksikkö.

Saari, Salli (2005) *Media – katastrofin uhrien vihollinen ja kriisiprosessin tukija*. Journalismikritiikin vuosikirja 2005. Tampere: Journalismin tutkimusyksikkö.

Seeck, Hannele; Lavento, Heidi & Hakala, Salli (2008) *Kriisijohtaminen ja viestintä. Tapaus Nokian vesikriisi*. Helsinki: Kuntaliitto.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2002) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Sähköiset lähteet

Aamulehti, mediamyynti <http://www.aamulehti.fi/mediamyynti/Tutk_lukijamaara> 14.3.2014.

Karjalainen, Uutiset/Kotimaa (13.3.2012 julkaistu uutinen *Nokian vesilaitoksen ex-johtaja sai vastuuvapauden*)
<<http://www.karjalainen.fi/uutiset/uutis-alueet/kotimaa/item/4472-nokian-vesilaitoksen-ex-johtaja-sai-vastuuvapauden>> 13.4.2014.

Sydän-Hämeen Lehti, Uutiset (28.5.2014 julkaistu uutinen *Vesihuollon pettäessä taudit leviävät*)
<<http://shl.fi/2014/05/28/vesihuollon-pettaessa-taudit-leviavat/>> 23.6.2014.

Väestörekisterikeskus, Nokian asukasluku (vuodenvaihteessa 2007–2008)
<<http://vrk.fi/default.aspx?docid=555&site=3&id=0>> 6.4.2014.

Yle, Uutiset/Kotimaa (2013a) (22.1.2013 julkaistu uutinen *Nokian vesikriisin jälkipesu jatkuu hovioikeudessa*)
<http://yle.fi/uutiset/nokian_vesikriisin_jalkipesu_jatkuu_hovioikeudessa/6460788> 13.4.2014.

Yle, Uutiset/Kotimaa (2013b) (15.4.2013 julkaistu uutinen *Nokian vesikriisin tuomio pysyi hovissa*)
<http://yle.fi/uutiset/nokian_vesikriisin_tuomio_pysyi_hovissa/6579606> 13.4.2014.

Lehtiartikkelit

Heinänen, Liisa (2014) *Nokian vesikriisissä olisi voinut käydä paljon pahemmin*. Uutinen, A6, Aamulehti (julkaistu 7.3.2014).

Korkki, Riku (2011) *Jätevedenpuhdistamon hoitaja saa syytteen kuolemantuottamuksesta*. Uutinen, A5, Aamulehti (julkaistu 8.2.2011).

Kirjallisuus

Hemánus, Pertti (1996) Syyllistävä journalismi törmää suhteuttamisongelmaan. *Suomen lehdistö* 66(12): 10–12.

Huhtala, Hannele & Hakala, Salli (2007) *Kriisi ja viestintä*. Helsinki: Gaudeamus Kirja.

Olkinuora, Hannu (2006) *Minne menet media?* Helsinki: Taloustieto Oy.

Liitteet

Tutkitut lehtijutut

Vesikriisiuutisten otsikot Aamulehdessä 30.11.2007–3.4.2008:

Marraskuu 2007:

Nokian veteen pääsi rautaa ja liukastusrasvaa, 30.11.2007, A4

Joulukuu 2007:

Koko Nokia keittää nyt vesijohtovetensä, 1.12.2007, etusivu

Ripuli leviää Nokian juomavedestä, 1.12.2007, A5

Tiedonpuute kaatoi kansaa Nokialla, 2.12.2007, etusivu

Jopa tuhat sairastunut vatsatautiin, 2.12.2007, A4

Nokian kaupunki tyri vesitiedotuksen täysin, 2.12.2007, A4

Kaaos valtasi koko Nokian, 3.12.2007, etusivu

Kaupunginjohtaja: turman vakavuutta ei tajuttu ajoissa, 3.12.2007, A4

Päiväkoteja varoitettiin ainoastaan sähköpostilla, 3.12.2007, A4

Pullovettä 60 000 litraa Oulusta, 3.12.2007, A4

Tee rikosilmoitus, jos haluat Nokialta korvauksia, 3.12.2007, A4

Miksi tieto ei kulkenut Nokialla?, 3.12.2007, A4

Sairastunut koetti lääkitä oloaan hanavedellä, 3.12.2007, A4

Laiton yhdysputki autioitti kouluja ja päiväkoteja, 4.12.2007, etusivu

Väestöhälytin olisi saattanut tukkia linjat, 4.12.2007, A4

Etelä-Nokian kouluruoka jäi näkkileipään, 4.12.2007, A4

Vahinkojen arviointi jököttää vielä lähtökuopissa, 4.12.2007, A4

Rikospoliisi tutkii Nokian ympäristöonnettomuutta, 4.12.2007, A4

Tilanne jatkuu pahana ainakin tämän viikon, 4.12.2007, A4

- Mikä meni pieleen?, 4.12.2007, A4*
- Koululaisista ja päiväkotilapsista puolet jäi kotiin, 4.12.2007, A4*
- Norovirus voisi tuoda viikkojen piinan Nokialle, 5.12.2007, etusivu*
- ”Ulkopuoliset johtamaan katastrofia”, 5.12.2007, A4*
- Koko kunnan veden katkaisu vie muutaman tunnin, 5.12.2007, A4*
- Poliisi selvittää tapahtumien kokonaiskuvaa, 5.12.2007, A4*
- Nokialta 30 lasta hoitoon tiistaina Taysiin, 5.12.2007, A4*
- ”Kunnan pitää luvata, ettei tällaista tapahdu enää ikinä”, 5.12.2007, A4*
- Kuka korvaa vedestä sairastumisen?, 5.12.2007, A4*
- Nokialaisten vatsassa myllää myös salmonella, 5.12.2007, A5*
- 100 000 hyödytöntä olutpulloa viemäriin kaiken varalta, 5.12.2007, A5*
- Vastauksia vedestä, 6.12.2007, etusivu*
- Suomen armeija tuli auttamaan kärsivän Nokian jokaista kotia, 6.12.2007, A4*
- Ruokayritykset haluavat näytteet työntekijöiltään, 6.12.2007, A5*
- Poliisi on löytänyt jo laiminlyöntejä, 6.12.2007, A5*
- Nokian Eden siirtää varauksia muihin kylpylöihin, 6.12.2007, A5*
- Nokia sulki kaikki liikunta- ja nuorisotilansa, 6.12.2007, A5*
- Leppiniemen tupakkatauon älynväläys oli potilaiden onni, 6.12.2007, A5*
- Kyyninkadun eskarit nauttivat juhla-ateriansa pahvilautasilta, 6.12.2007, A5*
- Koulut auki jälleen ensi maanantaina, 6.12.2007, A5*
- Pahin vaihe on ohi Nokian epidemiassa, 7.12.2007, etusivu*
- Nokian vatsatauti alkoi lientyä, sairastuneita lapsia on yhä paljon, 7.12.2007, A4*
- Rakastan sinua myötä- ja vastamäessä, 7.12.2007, A4*
- Nokialaisten hermot kireällä, vedentuoja sai ovella nyrkistä, 7.12.2007, A5*
- Juhlaa lääkärissä ja evakossa, 7.12.2007, A5*

Taas uusi putki poikki Nokialla, vesi valui maastoon, 7.12.2007, A5

Ripulipuhelimeen on tullut jo yli 180 soittoa, 7.12.2007, A5

Poliisi tutkii nyt, kuka rakensi tämän putken, 8.12.2007, etusivu

Puhdistamon työntekijä käänsi venttiilin kahvaa vahingossa, 8.12.2007, A4

Lämmivesivaraajista osan voi puhdistaa itse, lopuille ammattiapua, 8.12.2007, A4

Aution perhe pakeni evakkoon anoppilaan, 8.12.2007, A4

Vesikatastrofin hinta ainakin satoja tuhansia, 8.12.2007, A4

Nokialla päästään jo suihkuun, mutta vesi on yhä keitettävä, 8.12.2007, A5

Naantalin kylpylä ei vastaanota nokialaisia, 8.12.2007, A5

Hätätekstiviestistä ei olisi ollut hyötyä Nokialla, 8.12.2007, A5

Putkista siivotaan sakkaa viikkoja, 9.12.2007, etusivu

Sakkoja pestään putkista ensi vuoteen, 9.12.2007, A5

Kipeimmillä lapsilla oli kaksi virusta yhtä aikaa, 9.12.2007, A5

Ilkivaltaisia tekstiviestejä vesilaitoksen nimissä, 9.12.2007, A5

Puhdistustyöt saivat kaupungin tulvimaan, 10.12.2007, etusivu

"Onko likaisen veden jälkeistä elämää?", 10.12.2007, A5

Vatsatauti ei riittänyt, seuraavaksi voi murtua luita, 10.12.2007, A5

Nokia on saamassa valtiolta tukea, 11.12.2007, etusivu

Nokia pyytää valtiolta rahaa, 11.12.2007, A8

Yrittäjät menettivät yli miljoonan, 11.12.2007, A8

"Kaikki tapahtumat eivät tule tietooni", puolustautuu Menonen, 11.12.2007, A8

Kolmannes Etelä-Nokian oppilaista toipilaana, 11.12.2007, A8

Nyt olisi kampaajalla aikoja, 12.12.2007, etusivu

Nokia pohtii imagoaan myöhemmin, 12.12.2007, A5

Eden-kylpynsä peruuttaneet pelkäävät nokialaista vettä, 12.12.2007, A5

Katainen ymmärtää Nokian avunpyyntöä, 12.12.2007, A5

Veden keiton voi lopettaa tänään puhtaalla alueella, 12.12.2007, A5

Nokia saa rahaa aikaisintaan ensi vuonna, 13.12.2007, A6

Salmonella saatu pois Nokian hanavedestä, jälkitaudit vaarana, 13.12.2007, A6

Voiko joka kolmas nokialainen vaatia johdon eroa?, 13.12.2007, A6

Hallituksen puheenjohtaja toivoo malttia, 13.12.2007, A6

Jäätyneet tiet eivät ole aiheuttaneet liukastumisturmia, 13.12.2007, A6

Juhlat juhlitaan, vaikka puolet lapsista sairastaa, 14.12.2007, etusivu

”Pitäkää sairaat lapsenne kotona”, 14.12.2007, A4

Oirepoliisit taltuttavat epidemiaa päiväkodeissa, 14.12.2007, A4

Onnettomuustutkintakeskus ei luota Nokian omaan selvitykseen, 15.12.2007, A5

Taas ruskeaa vettä, eikä varoitusta tullut, 16.12.2007, etusivu

Ruskea vesi virtasi taas Nokialla, Taysiin tuotiin uusia potilaita, 16.12.2007, A4

Selviytymistaistelu, 16.12.2007, B17

Puhdistustyöt pitkittävät piinaa Nokian Menkalassa, 17.12.2007, A7

Virus verestää silmiäkin, 17.12.2007, A7

Nokian kaupunginjohtaja sairauslomalle, 18.12.2007, A7

Nokian kaupunginjohtaja muisti väärin, 18.12.2007, A7

Verkostoa puhdistetaan yli vuodenvaihteen, 18.12.2007, A7

Nokialaisia ei tarvitse vältellä vatsataudin tartunnan pelossa, 18.12.2007, A7

Nokian putki ei ollut piirustuksissa, 18.12.2007, A7

Kuolinsyyt tutkitaan nyt erityisen tarkasti Nokialla, 19.12.2007, etusivu

Kahden kuoleman yhteys Nokian veteen tutkittavaksi, 19.12.2007, A4

Likavesi toi Nokialle jouluksi pakkorauhan, 20.12.2007, etusivu

Verkoston puhdistukseen tulossa pieni joulutauko, 20.12.2007, A5

Koskenmäen onnelliset hakivat vetensä omasta kaivostaan, 20.12.2007, A5

Kolmas kuolinsyy tutkittavaksi, 20.12.2007, A5

Joululoma keskeyttää Nokian veden tutkimisen, 21.12.2007, A7

Norovirusta löytyi Nokialta puhdistuksen jälkeenkin, 22.12.2007, A7

Sitkeä riesa marssittaa vesijonoon, 23.12.2007, etusivu

Nokian ripuli tuo yhä väkeä hoitoon, 23.12.2007, A4

Nokialaisnaisen suolistosta löytyi alkueläin, 24.12.2007, A5

Olutliitto kiittelee Nokian Panimoa, 24.12.2007, A9

Puhdistustyöt voivat jatkua Nokialla kuukausia, 27.12.2007, etusivu

Rohkeat jouluvieraat valaisivat nokialaisten pimeät pyhäpäivät, 27.12.2007, A5

Puhdistus voi kestää kuukausia, 27.12.2007, A5

Pirkanmaan vesiepidemia on Nokian kriisin uusi nimi, 28.12.2007, etusivu

Vesiepidemian terveyshaitat tutkitaan perusteellisesti, 28.12.2007, A5

Nokian johtajat saavat asukkailta anteeksi, 29.12.2007, etusivu

Nokialta meni maine, asukkailta usko veteen, 29.12.2007, A4

”Kriisinhallinta ei kuulu valtuutetuille”, 29.12.2007, A4

Saako Nokian vatsataudin takia irtisanoa?, 29.12.2007, A4

Alkuvuosi näyttää vesikatastrofin seuraukset, 29.12.2007, A4

Norovirus vie yhä nokialaisia tiputukseen, 30.12.2007, A5

Palkittiinko Pitkäniemen huoltomies?, 30.12.2007, A5

Nokialla enää kolme sairaalaan, 31.12.2007, A5

Tammikuu 2008:

Ripulointi ja oksentelu jatkuvat Nokialla, 2.1.2008, A6

Parin vuoden verryttelyn jälkeen tositoimiin, 3.1.2008, etusivu

Vapaaehtoisilla kova hinku Nokialle historiaa tekemään, 3.1.2008, A5

Norovirus vaatii vielä verkoston shokkikloorauksen loppukuussa, 3.1.2008, A5

Nokialaiset pääsevät vihdoin keskustelemaan vedestä, 4.1.2008, A5

Kloorin teho moninkertaistuu veden happamuutta lisäämällä, 5.1.2008, A5

Vesikatastrofin tutkinta voi kestää useita kuukausia, 6.1.2008, A7

Vesihuollon kriisiviestintä saa uudet ohjeet keväällä, 8.1.2008, A8

Ensimmäiset korvaukset on nyt maksettu, 8.1.2008, A8

Pirkanmaan maakuntajoukko haluaa Nokialle, 8.1.2008, A8

Kalkki ja rauta saostuvat kattiloihin, 8.1.2008, A8

Nokia ei saa puhdasta vielä ensi viikollakaan, 9.1.2008, etusivu

Kukaan ei tiedä, milloin vettä voi juoda, 9.1.2008, A4

Puskaradio oli kriisin tärkein tiedotusväline, 9.1.2008, A4

Rauhallista väkeä, mutta pinnan alla kuohuu vielä, 9.1.2008, A5

Nokia laskee vesijohtoveden happamuutta, 9.1.2008, A5

Nokian vuodeosastolle vierailukielto, 10.1.2008, A4

Miksi kriisipsykologi kielsi yleisötilaisuuden järjestämisen?, 10.1.2008, A4

Takkiin on tullut reilusti, mutta ei maailma tähän lopu, 10.1.2008, A5

Nokian ja Kangasalan sairauksia verrataan, 10.1.2008, A5

Asiantuntija suosittelee shokkikloorausta putkiin, 10.1.2008, A5

Shokkiklooraus yhä todennäköisempi askel Nokialla, 11.1.2008, A5

Nokian putkiin voidaan ajaa vielä vetyperoksidiakin, 12.1.2008, A5

Nokian putkiston tehoklooraus alkaa torstaina, 15.1.2008, A9

Vesiepidemian kysely postiin ensi viikolla, 15.1.2008, A9

Nokia valmistelee verkostopaineen valvontaa, 15.1.2008, A9

Tehoklooraus epäonnistuu jos hanat jäävät kiinni, 16.1.2008, etusivu

Tehoklooraus alkaa tänään iltakymmeneltä, 16.1.2008, A4

- Pöpöjen tappopäivät käyntiin, 17.1.2008, etusivu*
- Ovelta ovelle -kiertue toi pakolliset vesitalkoot, 17.1.2008, A4*
- Alkueläin on kotoisin vedestä, 17.1.2008, A4*
- Saastuneesta vedestä ei tule laskua, 17.1.2008, A4*
- Giardia-alkueläin oli tehnyt pesän Nokialle, 18.1.2008, A5*
- Nokia ei hyvittänyt päivähoitomaksuja, 19.1.2008, A6*
- Eikö valtuusto saa puhua vesiepidemiasta?, 19.1.2008, A10*
- Tehokloorauksen tuloksia vasta viikon päästä, 21.1.2008, A4*
- Tehokloorauksen tuloksia ensi viikolla, 22.1.2008, A5*
- Kärvistely jatkuu ainakin pari viikkoa, 23.1.2008, A8*
- Giardia-alkueläin jyllää yhä Nokialla, 23.1.2008, A8*
- Nokian kaupungin nettisivuille yllätyskehuja, 24.1.2008, A5*
- Pullovesikylpyjä tarjolla vielä ainakin helmikuun, 26.1.2008, etusivu*
- Tehoklooraus ei tappanut kaikkia taudinaiheuttajia, 26.1.2008, A4*
- Kriisi näkyy jo lasten leikeissä, 26.1.2008, A4*
- Miksi valtuusto ei käsittele vesikriisiä?, 28.1.2008, A8*
- Nokian valtuusto pakoilee vastuutaan vesikriisissä, 29.1.2008, etusivu*
- Vesikriisi on maksanut Nokialle jo 1,5 miljoonaa, 29.1.2008, A4*
- Päättäjät ei voi vaieta, 29.1.2008, A4*
- Tekstarivaroitukset olisivat auttaneet, 30.1.2008, etusivu*
- Nokian yrittäjät harmissaan korvausten viipymisestä, 30.1.2008, A8*
- Miksi ulkopuolinen korvausarvio?, 30.1.2008, A8*
- Nokian vedestä etsittiin giardia-alkueläintä, 30.1.2008, A8*
- Vain raha puuttuu varoittavien massatekstiviestien käytöstä, 30.1.2008, A9*
- Nokian tehokloorauksessa jo useita puhtaita tuloksia, 31.1.2008, etusivu*

Nokian veden tehoklooraus näyttää tuottaneen tulosta, 31.1.2008, A4

”Sehän on tosi hienoa!”, 31.1.2008, A4

Miksei If laske Nokian kaupungin korvauksia?, 31.1.2008, A11

Helmikuu 2008:

Nokia: Vesi voi päästä pannasta lähiviikkoina, 1.2.2008, A4

Giardia-alkueläin katosi Nokian vesijohtovedestä, 2.2.2008, A4

Nokian kaupunginjohtajan sairausloma jatkuu, 5.2.2008, A6

Koskenmäen vedestä otettiin uudet näytteet, 5.2.2008, A9

Norovirus katosi vihdoin Nokian vesijohdoista, 6.2.2008, A4

Adenovirus saanut lähtöpassit Nokian vedestä, 8.2.2008, A8

Vesi ja ilmeet kirkastuvat Nokialla, 9.2.2008, etusivu

Viimeinenkin Nokian vesinäyte todettiin viimein puhtaaksi, 9.2.2008, A5

Lausunnot vesikriisin aikana kuolleista viipyvät, 12.2.2008, A5

Vesikriisistä vaaditaan kuusinumeroisia summia, 13.2.2008, etusivu

Yritykset hakevat Nokialta satojentuhansien korvauksia, 13.2.2008, A5

Johtajalle maistui kunnolla kloorattu vesi, 14.2.2008, etusivu

Hanavesi ei vielä maistu, vaikka rajoitukset poistuivat, 14.2.2008, A9

Joimme lasilliset hanavettä, 14.2.2008, A9

Vesi puhdistui, klooria on vielä paljon ja pitkään, 15.2.2008, A4

Oletteko yhä terve, Simo Latva?, 15.2.2008, A4

Nokia säikähti taas vesikatkoja, 16.2.2008, A5

Vesi katkesi, toimiko Nokian tiedotus nyt?, 17.2.2008, A4

Klingendahl Oy selvittämään vahingonkorvauksia, 19.2.2008, A8

Nokian vesi juotavaa, jälkitaudit vaivana, 19.2.2008, A5

Joko uskallatte juoda Nokian hanavettä?, 19.2.2008, A5

Jätevettä virtasi verkkoon kymmenen tuntia päivässä, 21.2.2008, etusivu

Vieläkään ei tiedetä, kuka käski rakentaa yhdysputken, 21.2.2008, A4

Vesikriisistä tietoa nokiaalaisille huhtikuussa, 22.2.2008, A4

Nokian pulloista kertyi vuori, 24.2.2008, etusivu

Nokia asentaa vesijohtoverkkoon virtausta seuraavat anturit, 27.2.2008, A8

Nokian koemaistaja on kunnossa, 27.2.2008, A8

Anna minulle pullovettä!, 29.2.2008, etusivu

Vesikriisin aikaiset seitsemän kuolemaa selvityksessä, 29.2.2008, A10

Vesikriisistä Jaana Toivoselle kuukausien sairauslomajakso, 29.2.2008, A10

Myynnin menetyksiä ei korvata, 29.2.2008, A10

Nokian vesisoppa kiehuu, 29.2.2008, A10

Tuleeko avatuista johdoista ongelmia?, 29.2.2008, A10

Maaliskuu 2008:

Nokian virkamiehiä epäillään rikoksesta, 1.3.2008, A4

Vesiadressi luovutetaan maaliskuussa, 1.3.2008, A10

Vesikriisin uhri ei saanut pankista lainaturvaa, 2.3.2008, A4

Syrjiikö vakuutusyhtiö nokiaalaisia?, 3.3.2008, A5

Nokia voi korvata jopa menetettyä vapaa-aikaa, 5.3.2008, etusivu

Nokia ei korvaa mielipahaa tai henkistä kärsimystä, 5.3.2008, A4

Ensimmäiset oluet kohta myyntiin, 5.3.2008, A4

Kenelle mutkikas tiedote on tarkoitettu?, 5.3.2008, A4

Paljonko maksaa tunti vapaa-aikaa?, 6.3.2008, A4

Kaupunkilaisten kysymyksiin on osattava vastata Nokialla, 8.3.2008, A10

Nokialle haetaan budjettirahoitusta, 11.3.2008, etusivu

Nokialaiset sairastuttanut jätevesi saattoi olla tavallista likaisempaa, 11.3.2008, A5

Vesijohtojen huuhtelu värjäsi vettä Nokialla, 12.3.2008, A7

Miksi vesi oli Nokialla jälleen keltaista?, 13.3.2008, A13

Nokian vesikriisistä tehdään myös epidemiaselvitys, 13.3.2008, A13

Lauantaina kaikkialla Nokialla saa jälleen normaalia hanavettä, 14.3.2008, A14

Tämä oli viimeinen pisara!, 15.3.2008, etusivu

Pitkät jäähyväiset vesipullolle, 15.3.2008, A5

Saako johtaja hiihtää sairauslomalla?, 18.3.2008, A8

Valtiolta mahdollisesti 75 prosentin apu, 18.3.2008, A9

Vesikriisistä oppia Tampereella, 22.3.2008, A11

Vesikriisi innostaa joukkojen kehittämiseen, 27.3.2008, A6

Vakuutusrahoja innostuttiin hakemaan pääsiäispyhinä, 27.3.2008, A13

”Olemme nousseet jo polvillemme”, 27.3.2008, A13

Huhtikuu 2008:

Nokian kaupungin tulos meni 300 000 euroa tappiolliseksi, 1.4.2008, A10

Nokian Rahikkala palasi takaisin virkatehtäviinsä, 2.4.2008, A9

Nokian vesikriisi saattoi aiheuttaa kuolemia, 3.4.2008, A4